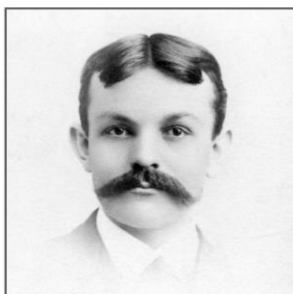

**Josef
Svatopluk
Machar**

Čtyři knihy sonetů

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Fpřístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Čtyři knihy sonetů

Josef Svatopluk Machar

Znění tohoto textu vychází z díla Čtyři knihy sonetů a jiné básně tak, jak bylo vydáno Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění v roce 1959 (MACHAR, Josef Svatopluk. *Čtyři knihy sonetů a jiné básně*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959. 597 s. Národní knihovna, sv. 60.).

Fotografie J. S. Machara: originály archiválií jsou uloženy v Památníku národního písemnictví – literární archiv.

Text díla (Josef Svatopluk Machar: Čtyři knihy sonetů), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

MACHAR, Josef Svatopluk. *Čtyři knihy sonetů* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2015 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. ISBN 978-80-85041-44-6 (pdf). Dostupné z:

http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/11/05/51/ctyri_knihy_sonetu.pdf.

Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 6. 3. 2015.

OBSAH

Kniha první Letní sonety	6
Kniha druhá Zimní sonety	53
Kniha třetí Jarní sonety	100
Kniha čtvrtá Podzimní sonety	144

Knihá prvá

Letní sonety

(Psány v letě 1890.)

Sonet úvodní

V těch dnech, kdy blankyt žhavý, modravý
zem celou na prach šedý pálí skorem,
kdy tělo klesá tíhou únavy
a myšlenky už není v mozku chorém,

ten sonet krátký, ostrý, míhavý
jest jedinou z těch poetických forem,
jíž možno chytit nápad prchavý,
jak dobří mistři jsou nám toho vzorem.

Při modrém dýmu lehké cigarety
takový sonet napíše se lehce:
rým přijde sám, a myšlenky on nechce,

a člověku ta forma nějak zvoní,
jako když slýchal šťasten přede lety
zpěv cvrčků v poli ostrý, monotónní.

Sonet o životě

Podivný jakýs horečný to chvat,
jímž letí moderní to naše žití!
Pohledni nazpět v zašlých roků řad,
a cítíš, jak ti začne teskno býti.

Jak bys jel vlakem, jenž nemůže stát
a o němž nevíš, kam se s tebou řítí,
kraj za krajem kol tebe mívá vzad,
chtěl vystoupit bys - nelze zastaviti.

Pár přátel v kupé jede s tebou nyní,
pár dívčích zraků se ti zableskne -
ti zmizí časem, přijdou zase jiní...

Konečněš umdlen... všecko jednotvárné...
ty cítíš, že též srdce nějak stárne,
a vzpomíná-li, - že si zasteskne...

Sonet o třetí hodině v červenci

To není vzduch, to už je vody var,
jenž proniká tě, kol tebe se lije,
to není lenost, to už smrti spár
se zvolna těžce noří do tvé šíje.

Naproti žhavý bílý trotoár,
zelené všude v oknech žaluzie,
šedivý prach se k tobě oknem vije –
zem, nebe jeden hrozný velký žár.

Přivřené oči, duše zmalátnělá,
tak sedíš tady bez hnutí a tich –
tvé já, tvůj život a ta země celá

je ti tak hrstkou věcí bezcenných,
že bys po všem tom steskem sotva vzdych, –
kdyby ta duše z těla vyjít měla...

Sonet ironický

„To čisté, svaté, velké umění,
jež sluncem je nám v žití zášeří –“
Hle, lesklých slůvek pěkné skupení –
však svatosti té nic se nevěří!

Snad poetové ještě někteří
tak někdy plaše mluví ze snění –
řeč jejich se však přísně neměří,
jak známo, je to choré blouznění.

Umění! K smíchu! Hlavní věcí jest,
co, kdy a kolik procent může nést,
krom sportů ovšem, pro něž lidstvo plane.

A umění – dnes vyznat neškodí –
se celkem ani za sport nehodí,
je v něm už vše tak fádní, otřepané.

Sonet o staré metafoře

Kypící, vířící, šumící číš,
a pije se z ní tak snadně...
Mlád piješ sladkost jen kroužící výš,
neb hořkost – ta je vždy na dně.

Moku ti ubývá, klesá níž, níž,
čím víc si přihýbáš radně, –
v poháru kalno je, ba piješ již
tu hořkost sraženou na dně.

A hořkost roste ti, jak spěješ k dnu...
Vzpomínáš sladkosti dřívějších dnů
a je ti teskno až k pláči...

A marný stesk a marný vzdor –
tak končí každá z těch metafor,
jež život značí...

Sonet večerní

Už dohas v šeru teplém, průsvitném
oblaků zlatorudých slední cár,
na nebi hvězdy září blankytném
jak rozházených šperků pár.

Ty jasné barvy zhasly s žhavým dnem.
Je temno, vše má siluety tvar,
tam světlo jen, kde žlutým plamenem
plyn ozařuje trotoár.

Tu a tam hledí hlava z okna ven.
ulici živo, hovor, ruch a smích,
kdes v dáli piano zní kvílící –

tak umí hrát jen ruka starších žen:
stesk marné touhy, vášně nyjící
a snů těch nikdy splněných...

Sonet o minulosti

Ty vzdycháš toče nazad zrak:
Ach, tenkrát bylo přec líp jen –
však nebuď, brachu, zasmušen,
tos tenkrát říkal také tak.

A v onom „tenkrát“ nejinak
jsi po minulém tesknil jen,
a v onom zas dál, až bys pak
tak došel k blahu dětských plen.

I v plenách těch bys žvatlal snad,
kdybys moh mluvit, vzpomínat:
Oh, tenkrát bylo přece líp...

Toť osudu je starý vtíp –
a proto bude dobře snad,
až nebude lze vzpomínat...

Sonet o zlatém věku naší poesie

Luh poesie vzkvet nám krásně,
toť přejných hvězd je blahý vliv;
a jak se u nás rojí básně –
to nikdo nezřel jaktěživ!

Hoch v letech, kdy měl špačka dřív,
má nyní veršů plné dásně,
je třeba, bys jen brvou kýv,
a začne chrliti je hlasně.

A stroje tisku kvílící
pracují parou nocí dnem –
už papíru se nedostává!
A nad hvězdami věčná Sláva
své čelo sklání nyjící
nad orvaným svým vavřínem!

Sonet-intermezzo

Mě věru lítost pojímá
v tom žáru dusném prokletém
i nad ubohým sonetem,
jenž u nás jméno znělky má.

Jde v šatě skvosty posetém,
ji těžká krajka objímá,
je spjatá tuhým korsetem
a závoj v obličejí má.

Mně jest jí líto. Tu i tam
šat, korset její sundávám
a nechám ji jen v suknici.

A mám ji rád tak kypící,
když hopkuje si přede mnou,
až se jí bílá ňadra dmou.

Sonet o hodinách

Tik tak... zní monotónně se stěny;
však začni pozorně mu naslouchati:
své sbohem dává čas ti ztracený,
jenž se již nikdy, nikdy nenavráti.

Tik tak... Ah, vždyť to lupič zkušený,
jen pohled': žití kus ti v dálku chvátí!
Tik tak... Ne, vrah to! Spjal tě řemeny
a vleče tě a kdes tě náhle sklátí...

Eh, marno vše. Toť lidské praktiky:
své domýšlivé kdysi moudrosti
dal člověk jazyk přísné Věčnosti,
dal opatrně jí dvě slabiky -
a nyní uštván tóny zvuku toho
ví, cítí, že i ty dvě bylo mnoho...

Sonet patologický

Je šerý den. Už prší od svítání.
Zem, nebe nesou výraz tesklivosti.
A tobě je, jak cítil bys kol skrání
vát peruť jakés divné zoufalosti.

Po čemsi toužíš do své minulosti...
A po čem? Ptej se! Nevíš věru ani.
Bojíš se nějak temné budoucnosti...
A čeho? Zkoumej, není ani zdání.

A venku leží najednou noc šerá,
den ukončil se jaksi bez večera,
už v lucernách plyn hoří smutným leskem.

Bez hřmění, hluku v okna prší dále
tak jednotvárně a tak vytrvale.
A tobě zdá se, že se zalkneš steskem.

Sonet mystický

„Krvavé páry jak zjev visionů
mystickým kruhem zemi ovíjí,
hlas dálných zvonů, bizarních pln tónů,
zní jako hudba lilí.

Zářící svaté rovno hostii
po nebes sklonu
ve zlaté glorii se v šarlat zavíjí
mystické slunce, oko milionů –“

– Ó čtenáři, jenž všechno snést už umíš,
jenž o básni už předpokládáš předem,
že něco jest to, čemu nerozumíš, –

teď přece hledíš na mě plachým hledem?
Nu, můžeš-li, tou útěchou se těš:
já opsal to – však nerozumím též...

Sonet o lásce

Ba, ještě z fyziky cos hlavou tane,
i mohu užít tento termín skvící:
Jest láska fluidum, jež stále kane
do oka z oka. – Slyšte milující:

Znám její vlasy, čelo, barvu lící,
rty, úsměv, který pro mě na nich plane,
znám vše – a blíže nemohu nic říci,
jen oči, oči, oči milované – – –

A tu zní popis, ne, toť hymna skvělá,
v těch očích tone duše jeho celá,
toť omega, toť alfa jeho žití.

V snech jeho svatá věčná lampa plane
a duše každé poskvrny se štítí –
ach, oči, oči, oči milované!

Sonet o třech metaforách

Z klasických veršů cítím vůni vát
jak z podvečerní bujné lučiny:
heřmánku, doušky, sterých trav a mát
ten zápach prostý, zdravý, nevinný.

A romantika, to je luzný sad,
kde ve skleníku bují květiny,
a smysly tvoje zpíjí odevšad
nádherných vůní chaos jediný.

A verše moderní, toť parfémy,
jež dráždí tóny svými ostrými
sta duší neklidných i nervosních,

k nim atomy se berou kdekoli:
z těch květů v sadě, v lukách, na poli
i ze zápchů městských monstrosních.

Sonet elegický

Ne, toho člověku už líto není,
co je teď pryč a co se nevrátí...
Ta mladost, láska, žhavá krev a snění,
vše, čím se chtěl kdys pyšně blýskati, –

to jest jen daň, již z toho živoření
v bezednou věčnost musí zaslati,
čas sbírá ji, a člověk bez nucení
ji konečně přec celou zaplatí...

Však život hamižný i zbytky malé
nám exekvuje ještě dál a stále,
a pěkná útěcha nám zbývá teď:

Že jako my i jiní jeví zraku
ten obraz bílých kdysi stříbrňáků:
ráz otřen a jím svítí všední měď'...

Sonet noční

Nebe je tmavé. Mračen kůr
se bez hnutí zdá na něm tkvít,
jen místem pro trhlinou chmur
zří hvězdný pohádkový svit.

Van větru v okno moje vlít
a s ním se nesou roje stvůr,
pár komárů, pár nočních můr,
jež začly v lampu moji bít.

A náhle slyším v zděšení
ze střechy pláč a úpění –
oh, koček noční umění!

Zavírám okno. Věru již
i božské přírody té říš
zná protivnou být nanejvýš...

Sonet o antice a vlasech

Jsou rouhavé to černé slabiky,
jež se mi dneska v bílý papír derou.
Já nemiloval nikdy antiky,
já necítil z ní nikdy vůni sterou.

Já znal ji jen jak herbář veliký,
kde suché listy kryty plísni šerou
zápachem hrobním vábí červíky
zažloutlé moudré, ti z nich stravu berou...

Jen staré Římány mám nyní rád,
ne pro bohy, ne pro verše a boje –
to všechno je zas plesnivý ten sklad –

Mám rád je, že už v onen dávný čas
cenili nad vše zlatý lesklý vlas,
vlas zlatý, lesklý, jak má žena moje...

Sonet polední

Tam v dálném kraji u nás je asi doba žní...
Jak živě jeví se ten obraz mému duchu:
Na jasném modrém nebi plá slunce polední
a pruhy tepla chví se ve prohřátém vzduchu.

Na ozářených polích už kupky snopů ční,
kol lidí směsice se míhá v pestrém ruchu
a jejich smích a výskot, kobylek chřestění,
prask žebřin vozových mi zaletá sem k sluchu.

Tu z vísky zavzní zvonek... polední hlásí klid...
ti lidé otrou čela a jdou na blízkou mez
a jedí, natáhnou se a hledí do nebes...

Ach, cenu chvíle té by moh jim povědít
jen v dálném městě kdos... kdos, jemuž vadnou tváře
tím žárem chodníků a nudou kanceláře...

Sonet o rokoku

Myslím si rád a myslím zas a zas
na pudrovanou žití poesii,
na filigránský rokokový čas,
na ten, jak žil se kdysi ve Francii,

ne u nás v Čechách, zde byl hrob a mráz –
však tam jen muži pyšně nesli šiji
a jenom před dámami klonili ji,
jimž sněžný pudr bělil zlatý vlas.

Versailleským parkem sladký parfém vál,
tam bělala se ňadra luzných žen,
tam šatů šust se mísil v listí sten,

a v smíchu, hře tam pod větvemi lip
se dobře cenil každý nápad, vtip,
lež galantní i něžný madrigal.

Své ženě s předešlým sonetem

Já vím, jak doba rokoka ti milá,
má ženo, proto jsem ten sonet psal,
já vím, proč víže tě k ní tajná síla,
proč teskní po ní toužebný tvůj žal.

Ten dávný čas ti líc i duši dal,
tys v dnešním světě jaksi opozdilá,
versailleský park neb zářný jeho sál,
toť místo, kde bys byla právem žila.

Rokoko malby, fontán, palác, sad,
rokoko účes, šperky, chůze, šat
tě uvádí vždy v nadšení a ples –

Rci, odměníš ten chudý sonet dnes,
jak lichotivě odměnila bys
madrigal něžný ve Versaillesch kdys?

Sonet-intermezzo

Ať jakýkoli soud nad dílem mým
z těch retů příští doby splyne, –
co psal jsem, z toho je mi nejdražším
těch sonetů pár nade všechno jiné.

O patě Achillově u nich vím:
Řeč se v nich trochu kostrbatě vine.
Vzlet schází jim. Je málo pestrý rým.
A myšlenka – ta byla-li v nich – hyne.

Já vím, že pak je eufemismem řádným
ta šedá metafora: o patě –
však snad to láska matky je,

jež z dítek svých má ráda přepjatě
jen mrzáčka, jenž s podzimkem as chladným
svůj krátký život dožije...

Sonet o západu slunce

Je nevidíš. Lze jen se domnívati,
kde zmořeno as končí běh:
v šedivou masu ulice se tratí
a nad ní nebe stojí v plamenech.

Skla oken rdí se. Chodníky se zlatí.
Mha rudá leží v taškách střech.
Zříš cos jak odlesk růží vzduchem vláti
a lidem v líci plát i na vlasech.

A oknem otevřeným ze šumotu a ruchu
vzdech k tobě vane náhle tak těžký, plný puchu,
jímž prvně hlučné město po denním žáru dýchne.

A maně myslíš v dálku, jak mohutně tam tryská
to světlo na vsi, pole, na lesy, na skaliska...
vše plane... tráva voní... a pták s trylkem tichne...

Sonet na sentenci z Goetha

„To sladké zvyknutí si v živobytí“ ...
té chvíli, kdy je cítíš nejvíce,
vem čas, kdy rostlo nejkrasší tvé kvítí,
i čas, kdy hřměly tvoje vánice –

Pak vzpomeň na některé jiné žití,
slovutných mužů, pýchy ulice,
šťastlivců, kteří lidskou závist nítí,
a milců štěstí z dávné tradice.

A važ je! Ať si proti tvému stojí
lesk, sláva, velkost, moc a blahobyť,
ať se k nim úcta, láska, obdiv pojí –

buď jakkoli: to svoje živubýti
bys nechtěl s žádným jiným zaměnit –
však nechtěl je též ještě jednou žítí...

Sonet de vanitate

Zrak báby mé prý modrým leskem hrál,
vlas její černým, čelo sněhobílým,
prý básníř jeden o ní znělku psal
způsobným tehdy slohem roztomilým...

V zrak kalný já se bábě zadíval,
v to čelo žluté s vlasem řídkým, bílým,
ten sonet, psaný švabachem, jsem znal,
ten ponoukal mě k žertům rozpustilým...

Dnes teskno mi, že vše tak pomíjí,
že vůně veršů, čela lilií,
i mně dnes drahých, neušetří čas,

že směšným bude veršů těchto zvuk,
že nad tím svadlým čelem jednou vnuk
též řekne: Vanitatum vanitas...

Sonet o vídeňských kosech

J. Vrchlickému

Vím, mistře, že máš tyto ptáky rád,
neb zdomácnils je v naší poesii,
a k vůli Tobě chci jim sonet dát,
těm kosům totiž, kteří tady žijí.

Vídám je zrána v trávě poletat
a v rose máčet nožky, křídla, šjí,
vídám je v žáru v stinných stromech spát
i zvečera, jak z vodometu pijí.

Ať kol nich rvou se, křičí vrabců davy,
z nich každý jest jak aristokrat pravý
tak odměřen, tak upjat, čist a tich,

jak znal by, že můž nebezpečno býti
zde mezi pustou luzou poskvřniti
svou uniformu v barvách císařských...

Sonet o starém líci a rubu

„Při našem vzkříšení, tom nevidaném skvělém,
při našich bojích o život a skon
naš spisovatel byl nám spasitelem,
a čím jsme dnes, tím udělal nás on.

On ještě dnes je našich srdcí zvon,
krev čistá našich žil, jež proudí v tepu vřelém,
a našich duší duch a hlasů našich tón
a zraků zornice, jež bdí nad naším tělem.

A jeho sláva jest – – – “ atd. atd.

Och, bible praví sic, můj vděčný národe,
že ne chleb hamižný, však taktéž slova sytí, –

svou chloubu přecpal jsi už slovy citelně –
své zastav uznání, hled' na ni reelně:
dej slušný kabát jí, pár grošů, jíst a pít!

Sonet na Chopinovu melodii

Co žen mě zpilo rtoma vášnivýma –
co zbylo po nich v mojí paměti?
Jen ručku vidím s prsty hubenýma,
jen oči, v nichž spí čisté podletí...

K románu náběh. Pranic nezajímá.
Květ, který uvad ještě v poupěti, –
a přec v tom tolik svaté vůně dřímá,
že bych i v rakvi chtěl k ní voněti.

Ty rty jsem nelíbal a nehladil ten vlas –
já zřel jen do těch očí v ten bleděšedý jas
a stisk tu suchou ručku jen jednou... jednou jen...

A rtoma vášnivýma mě zpilo tolik žen – –
Mám v paměti pár tváří – však jmen říct neumím,
mám v paměti pár jmen dnes – však nemám tváře k nim.

Sonet nad verši z mládí

Jak směšný dnes těch dávných veršů vztek
i žaloby, jež člověk k nebi lil,
kde by byl boha tak rád k soudu vlek,
že při stvoření ten svět pokazil!

A pánbůh v tom už moudrým mistrem byl,
že tehdy patře v rouhavý náš věk
běh živobytí tak nám upravil,
by nevyrost nám pyšný hřebínek!

Ó panebože, jenž teď svoji plec
kdes halíš v stříbroskvoucích mráčků lem,
kde vše ti zní jak harmonický tón, -

z té brázdy, kterou táhnu životem,
ti volám za vše dík. I za ten skon,
jenž, třeba pozdě, přijde jenom přec! ...

Sonet o bídě

Ne dech, ne hlas, ne hrozné znamení –
však vidím, slyším, kdy mi v jizbu vkročí,
kdy ze všech koutů zuby vycení
a v poledne mi náhle na stůl skočí.

Krev, sílu pije mému umění,
kol hrdla se mi jako boa točí –
dnes tak jak tenkrát, kdy jsem v zděšení
ji cítil vát mé rodielce z očí...

A práce, odříkání – – Dík za tu radu mnohou,
to lektvary, jež brzy sevšední,
když ztrhnou nervy a nic nepomohou, –

ó než mě hodí moudré rakvi v stěny,
chtěl bych zde mít svůj Osud ztělesněný
a zbít jak psa jej silou poslední!

Sonet materialistický

Ó peníze – ne jak můj mnohý druh
to volá s efektní vždy ironií –
já přímo dím: Jste velký, hrozný bůh
a pokorným tu čelem o zem bijí.

Co bohů vytvořil již lidský duch –
a všecky už je vlny smrti kryjí...
Jen vy, všech nejnižší, však cíl všech tuch,
vy dohráte tu lidskou historii.

Čest, sláva, velkost – jsou jen stébla slámy
před vaším leskem, zvukem démonickým,
a čím jsou, – tím jsou v lidstvu jenom vámi.

Dějiny daly krvavý vám háv,
náš věk vás slaví řevem frenetickým
a z příštích Tedeum zní na pozdrav!

Sonet o Panně Marii

„Královno nebe, Panno Marie...“
- tu modlitbu jsem rád měl nejvíce...
Ach, kde to dětské svaté snění je
a zářných barev jeho tisíce! -

Já světce přísné a zlé světice
stát vídal v nebi v mrazu glorie,
tys v kadeř směla dát srp měsíce,
ta měla barvu zlaté lilie. -

Královno nebes! ... Život lakomý
mi vyrval z ňader tuto vidinu
a dal tam za ni smutnou rytinu,
kde stojíš bídná, malá jako my,
tak, jak tě zřela kdysi Golgota,
se srdcem puklým, sytou života...

Matce

Má rodičko, po dlouhé řadě let
dnes kladu sonet pod tvé jméno zlaté,
jen sonet tam, kde měl bych hymnu pět,
jen verše, kam modlitby patří svaté.

Oh, člověk musí projít cestou běd
a mnoho pohřbít v mnohé bouři klaté,
vše proklínat, co chtěl kdy návidět,
a zoufat, plakat musí častokráte,

pak cynicky se musí vysmívat
frivolní, hrozné písni životní,
by mohl akcent slovu „matka“ dát, -

a hnusna mu ta píseň musí být,
by vyznal, že vždy všude slyší z ní
to „matka“ jako svatý refrén znít...

Sonety-Causerie

I.

Už o své zemi věru všechno víme,
už známe měsíc, známe slunce zlaté,
už Mléčné dráze hezky rozumíme,
jak, proč a kam se bělá, vine, mate.

Ba známe tolik, že už hrdě smíme
dát livrej služky babce v pouta spjaté,
té přírodě, a jen jí poručíme,
jak, co si přejem, - jí to bude svaté. - -

Jak je to k smíchu! Snad mu hledíš v líc,
snad přírody x nejtemnější z všech
v tvé náruči teď sladce, klidně dřímá -

Ó ženy, ženy! Jak bych zraky svýma
zřel moře aforismů, slok a kněh -
a vše to troska, kousek, dým a nic! ...

II.

Jí, pije, myslí, jako člověk žije,
nač vzpomeneš si, všechno najdeš v ní:
klid, žár, led, nebe, peklo, poesie,
poušť prózy, andělských harf souznění –

Kdo zná ty tóny, kdo muž sečísti je
a říci, jakou logikou v ní zní?
A přece je to luzná harmonie,
ta nejluznější všeho stvoření!

A co v ní nadlidského! Znáš ty chvíle:
cos udělá, cos řekne... tobě zdá se,
to slovo, čin že bytost její chvátí

a výš ji nese, až to čelo bílé
až kamsi k hvězdám na obloze pne se...
Ty, červ, chceš jí jen nohy zulíbati...

III.

A není bídnějšího tvora ani...
Je zrádцем jejím jen ta krása těla,
co jiným rozkoš – na ni past je skvělá,
a láska její – boj neb odříkání.

A přec ten život její do skonání
je láska jenom bezeměrná, vřelá –
však na stráží být musí bez ustání,
kde nejraděj by oči zavřít chtěla.

A jedna slabá chvíle všecko ztratí...
Tak draze nikdo nikdy nezaplátí
ničeho v světě... Marný vzdech a ston –
čas nezhojí a slza nesmyje...
Bez křídel motýl... v blátě lilie...
z modravé výše spadlý puklý zvon...

IV.

A byť vám žena všecko zničila,
o čem jste kdysi v blahých dobách snili,
a byť vám celý život zkalila, –
ó neklňte jí v teskné, hořké chvíli!

Je láska boj – a věc to nemilá,
když vy jste pole krví pobarvili, –
však čím by ona byla splatila,
kdybyste vy tak byli zvítězili?

Ne, neklňte jí! Slaba je jak děcko,
jen předtucha, jen chytrost jsou jí zbraní,
a raní-li vás, – jenom sebe chrání!

A po letech – čas bolest zaplaší –
pak ona z toho, co dal život všecko,
přec upomínkou bude nejdražší...

V.

V to moře aforismů, novel, slok
jsem tedy pár těch kapek nyní dal –
proč? Bože, už je tomu hezký rok,
co o ženách jsem zcela jinak psal,

– to jsem jen krev se srdce omýval,
mě v mnohém boji zasáh mnohý brok;
čas přešel, umlk jedovatý žal
a utišil se žití bouřný tok. –

Ne svědomí hlas – však těm zlatým skráním,
jež první nakloní se k veršům těm,
jsem psal to k vůli. Žena zázrakem

zná zvrátit dlouhých hořkých roků dílo...

Pět deset ti jich srdce otrávil –
a přijde jedna – a je požehnáním! ...

Sonet svatební

Panu a paní H.

Můj sonet, jenž mi teď tak slouží čile,
že provede, než co si pomyslím,
vzal dneska frak a rukavičky bílé,
pár růží a už letí s přáním mým.

A předstupuje před Vás této chvíle,
šoup nohou vzad, zved ruku k ňadrům svým,
a skloniv hlavu k zemi ušlechtilé,
otvírá ústa k slovům nadšeným:

Než, co to? Mlčí, trapně pokašlává,
jak hloupý školák rdí se do krvava –
můj bože! že už všechno zapomněl! ...

A měl Vám přednést pěknou snůšku básní,
měl květy vinout kolem Vašich čel –
teď koktá jen to staré: Buďte šťastni! ...

Sonet sarkastický

Plod hořký naší doby v plné míře
jsme my tak záhy, záhy sklidili...
Nás vychovali jako za pastýře
kams do antické luzné idyly,

svět zdál se nám být jakés dobré zvíře,
jež s touhou jenom čeká na chvíli,
by mohlo nám dát mléko na talíře
a vlnu, v níž bychom se zhalili...

A teď? Jen trpký úsměv máme teď
- ne pro sebe, my žijem netečně
jak otřískaná, bezovocná sněť -

však pro tu mlád', jež nemá drápy, zuby,
jež kvete, sní, svou ilusí se chlubí
tak důvěřivě - a tak zbytečně...

Sonet k teorii: Boj o život

Kam padne, poeto, krev tvoje kypící
a mozku tvého kus, jež zavřels ve svém díle?
Komu chce kniha tvá nést vůni sílící,
již dýchá z duše tvé to božství ušlechtilé?

Neptej se, nezkoumej! Dnes vážní kritici
dle oka napíšou cos o tom ledabyly,
z tvých veršů studentík vždy láskou nyjící
si robí akrostich pro památník své milé.

Jen četná družina těch drobných literátů
tvé verše popadá a zhltná v jednom chvatu
a radost přátelská jim v líci zaplane,

když vidí, že už mozek tvůj se ztrácí,
že artérie tvé už dokrvácí,
že vůně brzy z duše vyvane...

Sonet cynický

Oh, tenkrát naivní byla jako dítě,
ten vzdušný zjev se vždy jak mlha nes –
(mám, tuším, o tom staré verše kdes
a nevím – snad jsem zbožňoval ji skrytě).

Však čas je lotřík, jenž vše krade lítě
a z okradených rád si ztropí ples:
po dlouhých letech potkal jsem ji dnes
a mluvili jsme leccos spolu hbitě.

A jaký dojem já si u ní schoval
dnes, nevím; ona není změněná,
a já přec paměť svoji opravoval:

Ten vzdušný zjev – je zatím hubená,
ta naivnost – je to hloupost bez ostychu...
Bodlo to v srdci... Ale je to k smíchu...

Sonet k sociální otázce

Je půlnoc. Po vší denní námaze
zřít milo v tmu, z níž vlašný van se leje.
Jak vyleštěný srpek z mosaze
se měsíc z modravého temna skvěje.

Z dálky zní hlasy. A ráz po ráze
kdos holí v dlažbu pere, kašle, kleje;
pár mužů, jimž krok činí nesnáze,
jak siluet sbor ulicí mou spěje.

Teď zaletají ke mně trosky vět:
„- a chudák dře se, a pán bohatí,
a žádný protest tady neplatí - -

i pánbůh se v těch chudých trochu splet,
dal jim dvě oči - hromy do toho! -
Vždyť chudák měl by dost už jednoho!“

E. Zolovi

Ty, který míníš, že jsi dobu svou
do sledních temných koutů pronik chvatně,
a co jsi viděl, kresbou pravdivou
chceš podat na nelichotícím plátně,

jenž doufáš, že tou malbou strašlivou
jí memento, jí výstrahu dáš platně, -
ó mistře, s duší velkou, tesklivou,
jaks ideální - a jak znáš ji špatně!

Dnes před obrazy těmi potají
jen fantasii svoji lechtají -
a tragika to věru k zoufalosti:

Soud pokrytecké této společnosti
tvé jméno přibil na sloup pranýře
se znakem svého kuplíře!

Sonet z dvacátého září

Dnes modré nebe rozlívá
vychladlý jakýs chabý svit,
a nač se zrak tvůj zadívá,
tam zdá se smutný úsměv tkvít.

Nějaká bolest tesklivá
ti začne náhle hrudí znít,
jak když ti vposled zakývá
kdos šátkem a chce v dálku jít...

A v duchu vidíš známou ves
uprostřed stromů zažloutlých:
na rudý hřeben kostelní

se vlaštovek roj nyní snes:
jich švehol tichým krajem zní –
to loučí se, než letí v jih...

Sonet na sklonku století

Ta víra v lepší časy budoucnosti...
Ve změně všeho září bez změny
jak maják, jehož zlaté plameny
se lijí v bouř a ve tmě zoufalosti.

Tu člověk, když mu ráj byl zavřený,
as našel ve své teskné šílenosti -
ta jako odkaz otců vznešený
jde s lidstvem od věčnosti do věčnosti.

Teď došel k nám... Mře naše století,
před sebou tmě a na rtech prokletí.
Čtem závěť už... zní otřepaně dost,
ne podklad ani zásvit jediný,
jen zas ta víra v lepší budoucnost -
a už i ta má značné trhliny...

Sonet-apostrofa

Můj sonete, hled', co se děje:
den přijde s chabým zásvitem
a nevlídně a chladně kreje
si tělo šedým hábitem.

Hled', jak park pestří se! Jak skvěje
se chladná rosa pažitem!
Slyš táhlý zpěv, jež vítr pěje
o čemsi zašlém, dožitém...

Ó zima je tu v jeden mih!
Můj sonete, ty dítě jihu,
buď sbohem, vrať se s ptáky v jih!

Tys nesl se mnou žití tíhu –
kdo ví, co zima nese mi?
Jdi sbohem raděj s růžemi!

Sonet-epilog čtenáři

Já psal, tys čet, a jak to často bývá,
přátelství kvítek mezi námi vzkvet,
a proto slušno, bychom slova tklivá
si při rozchodu řekli naposled.

Ty víš, můj drahý, že už řadu let
ten sonet báječné žně u nás mívá,
však velcí mistři požnou všecko hned,
když přijdem my, už strniště jen zbývá.

Tož nelze klasy vzácných pravd a rad
ti na těch stránkách bujně předkládat,
a proto, prosím, kytici tu vem –

je to jen chrpa s rudým koukolem,
to krvavé v ní jen mák planý jest –
tak, jak to roste podle prašných cest...

Kniha druhá

Zimní sonety

(Psány v zimě 1891.)

Sonet dedikační

J. V. Slukovovi

Kdys drobný student z dusné galerie
já nadšeně Ti tleskával,
Tys hrál vždy reka přímé, hrdé šíje,
a mněs byl každým coulem král.

A po letech nás osud svál...
Vím, jeviště že celým světem Ti je,
a jevištěm svět; život vše Ti dal,
co jinak pevně v skoupé pěsti kryje.

Proč jméno Tvé jsem k pláňatům těm spjal,
jež nacházel já, když jsem najít ždal
pár šťastných chvilék v žití, umění, –
já nevím. Snad že často ve snění
svých trpkých hodin u tebe jsem dlel,
vše z duše přál Ti a vše záviděl.

Sonet-prolog

Sonet: Poeto, já jsem viděl zdáli,
jak v této zimě mrazivé
ti život drsný, neurvalý
poslední květy z duše rve,

jak každý po zemi se válí,
jak po nich šlapou nohy tvé, –
nuž, já je vložím v herbář malý
do těchto bílých listů zde...

Já: Bez barvy, vůně, bez svěžesti –
čím mohou koho zvábiti?

Sonet: Ti, jimž čas orval ratolesti,
snad přec tu vůni vycítí
i svěžest, kterou mívaly,
když ještě v duši vzkvítaly...

Sonet o mlhavém ránu

Zas parkem jdu. Mráz v líce pálí.
Mha šedivá a nečistá
na dvacet kroků všecko halí.
Jak koule rudě zlatistá

v ní zdá se točit slunce v dáli.
Směs větví černá, bezlistá
z ní trčí ven. Sníh okoralý
pod nohou chrupe. Znejista

a temně jaksi zalehá sem
zvon neviděné tramvaje.
Zde mrtvo. V sněhu černaje

se choulí havran, hledí v zem
a s resignací bije časem
v ni špinavým svým zobákem...

Sonet o dětech soumraku

Červ jakýs užírám kořen žití...
A zeleň každé sporé naděje
nám samým zdá se už tak chorou býti,
že nevěříme, že v květ vyspěje.

Cíl života se nám kams v prázdno řítí,
však není sil vjet v jiné koleje,
všech radostí, všech kras v tom světě syti
jdem hladově dál v světa peřeje.

Jsme apatičtí s tichou zoufalostí
a resignujem plni otravy
na každý zákmit světlé budoucnosti.

A minulost? Tu bychom bez váhání
v klín nepaměti vrhli mlhavý -
a každý právě prožitý den za ní...

Sonet o mém očistci

Capua duchů...

Grillparzer

Nevlídno, teskno, dusno básníku
v tom sídle těžkopádné banálnosti,
jíž dýchá vše od špatných pomníků
až k ironické chrámů velebnosti.

Sta různých titulatur, praktiků
a chudáků a bursiánů hostí,
nadutých hloupě v gestech, jazyku,
a nikde není špetka srdečnosti...

Zde zaklet v jednu tichou ulici
ve příšerné a mrazné světnici
já prožil noci... strašnou zimu svou...

Pod okny zněl mi telefonní drát
a v domu roh jsem slýchal vítr prát
a plyn v ni házel záři žlutavou...

Sonet o západu slunce

Je smutná chvíle, když tak z obzoru
kams do mlh, do tmy rudé slunce kane,
červený přísvit chví se v prostoru,
a v líc a oči ostřejší mráz vane.

Ruch města, vozů, lidských hovorů
zní tišeji. Sníh deštěm jisker plane.
Své mrtvé sněti nese nahoru
stromoví v sadě. Domy zadumané

a šedé přísně hledí do ulic.
Kdes pod balkónem v tmavých břečtanech
dlí hejno vrabců. V divém cvrlikání

se krčí pod listy. Křik tvorů těch
zní jako teskné slunci sbohemdání
a plachý pozdrav mrazné noci vstříc...

Sonet o lásce

Ach Láska, Láska... Během mladých roků
čet, psal jsem o ní verše nadšené –
eh, člověk mnoho pohřbí v žití toku,
než jasně prozří oči zmámené...

Hlas jímavý má, tváře ruměné,
chod lehounký, jest elastických boků,
mušelín bílý vlá jí s ramene –
a kuplířkou je s nevinností v oku.

Dva lidi svede, do duší jim sází
hlouposti, bol a jaro s poesíí,
vede je na bál, v park i husté mlázi,

najde jim místo, kde se hezky skryjí, –
na Vášeň, sestru, křikne: „Pojď ty sem!“ –
a poroučí se s pěkným pukrlem...

Sonet glosující slova Hálkova

*Kdo v zlaté struny zahrát zná,
jej ctěte víc než sebe – –*

Nu, bezcenným tak básník není přec,
jak volá teď sta prospěchářských hlasů;
jen ať se s dobou srovná, bláhovec,
a svoje stesky pošle jednou k ďasu!

V pokoji stojí velmi vzácná věc,
hodiny, dílo rokokových časů,
a když je zhledne host neb cizinec,
tu domácí se košou v jeho žasu!

A takto hodiny jdou všelijak
a nikdo z domu neví ani jak
a taky na tom pranic nezáleží –

dost na nich už, že tikají, že běží,
a když i ztichnou některého dne,
těž si jich nikdo valně nevšimne.

Sonet o sněživém večeru

Zem, nebe jedna maškaráda,
ruch, šum a třepot jediný!
Sníh točí se a víří, padá
jak lehké peří z peřiny.

Lamp světlo žlutá kola spřádá
do chumelivé mlžiny.
Ulicí hrčí vozů řada
s vílami, čerty, dominy.

Naproti plane světlem dům,
rej stínů po záclonách víří
a temně duní tance šum.

Maškarní ples... To sněžné pýří
i starou zem chce obléct snad
dnes ještě v nevinnosti šat?!

Sonet o nesmrtelnosti

Umění stárne... marno zapírat...
a rychlej, čím víc doba uhání...
Homér je plíseň, Shakespeare naivní chlad
a Byron šediny má na skrání.

Klasici Němců nudí k zívání,
včas zemřel Hugo, z Turgeněva spad
už taky pel, herbářem zavání
polských i ruských romantiků sklad – –

Tak to jde dál. Vše má zde dobu svoji,
v níž vznese vonný květ svůj do světla.
Rostliny stonek pak jen půdu hnojí,

když přejde leto, v kterém dokvetla...
A celá velikost, celá sláva jest:
mít vůbec jaro a v tom jaře kvést...

Sonet-intermezzo

Když krahuj v ptáče dráp svůj vryl,
to sotva krátce zatíká –
však je to tak zoufalý kvil,
že všechny kosti proniká.

A sonet jak by stvořen byl
pro bolestný vzkřik básníka,
když cítí prchat krev svých žil,
nechť hlas i v prázdnu zaniká.

Ty sonete můj trpělivý,
ty neseš každý vzkřik ten divý
i každou bolest duše mé –

a ta byla tak zoufalá,
že elastické nožky tvé
svou tíží často lámala...

Sonet o dobrodiní

Ne, neklňte těm bičům barbarů,
kdo čist je sám, jen ten ať kamenuje!
Dnes otrok koupěn hrstí krejcarů
a skývou chleba, které potřebuje,

neb radou, protekcí, jež z rozmaru
neb z dlouhé chvíle kdos mu uděluje,
kdos, jenž snad cenu těchto podarů
z let svých mladých ještě pamatuje!

Ten otrok zapřiž se a vezmi kříž...
Na mozku, na těle je spoután již
a kouli na noze při každém kroku cítí –

a běda, běda mu, když zatroufá se vzpříti!
V skrání vpálí mecenáš mu kletbu nevděčníka,
a svět jen k tomu „dobře, dobře“ říká. –

Sonet fatalistický

Ó neraduj se nikdy, nikdy z štěstí –
to není tady naším údělem;
jen chvíle klidu právem tvojím jesti,
a to je vše, co může ti dát zem. –

Tvůj temný Osud drží váhy v pěsti,
k jich jazýčku zří přísným zřetelem –
ó neraduj se nikdy, nikdy z štěstí,
jen klid tvým právem, jen klid s klidem vem!

Na jedné váze leží štěstí to,
na druhé krve, slz je rozlito,
a obě visí v přísné rovnováze – –

Když prvá vzletí a tys něco schvátíl
ní zdarma bez slz, krve, bez nesnáze, –
kdo ví, čím jiný v druhou za tě platil!

Sonet metafyzický

Jsou chvíle, kdy se zdá, že stojí čas
jak zarputilá herka jankovitá.
Fadesa hrozná... Venku mha a mráz,
a prašný sních kol oken ze střech lítá.

Vše pusto kolem; pusto, mrtvo v nás,
mha jakás v mozku na všecko se chytá,
kol prsou jak by vinul se nám plaz,
nějaká boa těžká, obrovitá.

Minulost pouští, všecko příští mhou
a dnešek věčností nám v prsou zívá...
A je to hroznou jakous záhadou,

jak tato věčnost, velká, šedá, divá
v tom nepostihle letném času trysku
se vejde v nás... v tak bídné zrnko písku...

Sonet o dobrých radách

Po cestě života výstrah je řad,
kdos šel jí, budeš je znáti:
sentence, příklady a množství rad,
jež nelenil každý ti dáti,

kdo snad krok před tebou bolestně pad.
Tys myslil: „Ach, lidé zlatí,
pro mne se najde zde výjimka snad -
tohle as pro jiné platí!“ -

A padneš na místě, kde oni padali,
a zoufáš na místě, kde oni zoufali, -
pak chceš, jak oni, mistrovati:

máš sentence, příklady a množství rad,
dáváš je - a všude zříš na rtech hrát:
„Hm, pravda, - - však pro jiné platí...“

Sonet melancholický

Rád v kamna zřím, když uhel řeřavý
tam tiše plá jak zlata žhavá směs,
a mám ten pocit teskný, dumavý,
jak při západu hledět do nebes.

A jak bych zvolna cítil u hlavy
dech známý – – kdys mne blažival a kdes –
ach, to jsou žen těch známých postavy,
ty vlasy jako tenkrát voní dnes...

Ó přivřené vy oči milující,
ó ramena tak marně rozpínaná
a srdce dobrá a tak zašlapaná,
jste zde a zříte v hrud' mou zoufající
a bez výčitek ruce spínáte
a lítostivě hlavou kýváte...

Sonet v den mých narozenin

Kdys čet jsi v rozechvění čistém
nějaký příběh prostinký:
byls nadšen krásou, stylem místem
a zjevem mnohé hrdinky...

Dnes v knize oné list za listem
tvůj posměch vzbouzí lehynký –
oh, Osud má už zvláštní systém,
jímž zničí i ty vzpomínky...

Ta celá, dlouhá minulost!
Vše, co tam plálo jako skvost,
je dneska štěrk, nic, popel, sen...

Pak doznáš s duší tesklivou,
že z knihy té až v dnešní den
jen bolest byla pravdivou...

Sonet didaktický

Z těch romantických novelet
a utopických rýmování
znáš, synu můj, as jeden květ,
jenž prý se v ženském oku chrání.

Jej poznat, synu, tvé-li přání,
pak pusť se kvapem v širý svět,
(zvou „nevinnost“ jej staří páni,
je modrý, hnědý – všaks to čet).

A najdeš-li jej, tisíci
jej zámky zavři, nedovol
jít k němu ani měsíci, –

leda bys ovšem splnit ždal,
co květ už chtívá: zlomit stvol,
vzít vůni a být hozen v kal...

Sonet při lektuře

V kamnech to hučí; venku vítr vyje,
a hořká nuda do srdce se dere...
a člověk zívá a se stolu bere
ty Jiráskovy dávné historie...

Čteš... Hle, zde mistr dobrý v líčení je
těch zimních lesů... duch se za ním bere
po zmrzlém sněhu... v stromy vítr pere,
a kusy sněhu smetáš se své šíje...

Je temno... dál se ztrácíš v širém hvozdě,
už temní jaksi kolkolem i sních,
tma příšerná už civí na větvích...

pták jakýs vzkřik a mih se... je už pozdě.
Ty dál a dál se ztrácíš v místě, době
a mizíš kdes v té hrůze sobě, sobě...

Sonet hymnický

Bud' zdráva, fráze! Tobě k oběti
se vznáší vděčně čtrnáct veršů mých!
Žel, neznán den ten lidské paměti,
kdys, dobrodinče, prvně na svět stih!

Tys lidstva vzduch! Tmel, jímž jen držeti
lze lidskou společnost! Stín křídel tvých
ty lidi teprv v lidi posvěť,
by nehledělo přímo zvíře z nich!

Tys mince, jež má všady dobrý zvuk,
tys lék, jenž hojí pal všech ran a muk,
tys vůně duše, již nadšeným rtem
zvem láskou, přátelstvím a soucitem.
I na hrob sedáš, zkamenělý žal -
bud' zdráva, v lidstvu pro lidstvo žij dál!

Sonet ve slohu moderního „kazatele“

Když už tě jednou stih ten osud v hněvu svém
a musil jsi se naroditi,
ne snad motýlem či lehkým ptáčetem,
však člověkem zde musíš býti,

a když jen přece chceš, by snadným, lesklým snem
ti pokud možno bylo žití, –
pak dám ti zdarma pár rad, jež jsem v trudu zlém
kdys draze musil zaplatiti.

Žij jenom rozumem a zašlap každý cit,
cit, toť je místečko kde můžeš raněn být,
pak nechtěj nalézt poesii v žití;

měj moudrost hlemýždě; buď sám a samoten
bez vzorných přátelů, bez milujících žen
a včas hled' odtud slušně odejítí...

Sonet o zimní noci

Ty zimní noci... Ve vzpomínkách svých
zřím jednu... Cesta krajinou jde cizí;
do mrazné tmy jen matně září sněh
a v nejasnou mhu v horizontu mizí.

Vzad pádí tyče s drátů znících přízí,
pruh světla letí napřed v kolejích;
kostnaté, černé stromy, nahé břízy,
háj jakýs – rýsují se v závějích.

Kůň frká... Z nějakého údolu
se asi deset žlutých očí dívá
a k nebi ční pár tmavých topolů.

Zvuk ponocného rohu táhle splývá
s tesklivým vytím psů... kdes ve skále
to opětuje echo zoufale...

Sonet-apostrofa

My v letě byli přece jiní,
vid', sonete můj rozmilý,
ty tvoje nožky v mojí síni
jen výskaly a tančily!

Víš, jak jsme naši přítelkyni,
tu Bolest, někdy opili?
Strýc její Humor (kde je nyní?)
jak zašel k nám pak na chvíli? –

Oh, teď je jinak. Šedý den
nám smutek hází do oken.
Ty sedíš zhalen v kožichu,
nit černou držíš potichu,
na kterou Bolest, družka má,
granáty tmavé navleká.

Sonet-paralela

Jsou chvíle, kdy ta bolest rozjitřená
je jaksi mdlá a unavená,
kdy v neznámém se koutě nitra skryje
a jako ze sna stená.

Toť v boji o klid příměří je...
Leč duše v zajetí kdes nyje.
Jak trofej těžce uloupená
je úsměv, jenž se po rtech vije.

Den jasný v zimě. Blankyt čistý,
sníh oslňuje stříbrem místy,
vzduch průhledný a slunce plá -
však lidé chvící se a černé sněti stromů,
mráz třeskatý a okna zamrzlá
jsou výmluvná a smutná stafáž k tomu.

Sonet o naději

Jsou chvíle, kdy by člověk prožít chtěl
zas znovu to své zašlé živoření
a znovu jít tou cestou, kterou šel,
kde sklízel klamy, trní, utrpení...

Ne proto, že ví, kde as krvácel,
kde zoufal, ne – vždyť život v zakuklení
by mu zas jistě na tu cestu všel,
a on by zas mu věřil bez prodlení.

Však je to rákosová naděj bludná,
jež za opornou hůl mu slouží v žití,
vždy ohne se, a on ji znovu chytí,

ta šeptá mu, že kdyby znovu žil,
ten Osud, jenž je s všemi trudy u dna,
už nemá víc, co by mu v cestu sil...

Sonet o pokroku

Co je to pokrok? Lidstva miliony
se už tím světem maně loudaly
a cestou sily krev a kletby, stony
a zoufaly jen, zoufaly...

Co je to pokrok? Lidstva miliony
se ženou divě kamsi do dáli,
krev značí cestu, k nebesům zní stony
a kletby, nářek zoufalý.

Jen kraje kol nás pestřeji se mění,
jen rychleji žijem svoje živoření
a lze nám snadněj hodit do Věčnosti

víc krve, slz a stenu, zoufalosti –
a tak jsme přec dál pokročili asi
než zdlouhavé ty starodávne časy...

Sonet o hádance života

Co platno vše... Jen vlnobití
trud, hořkost a zmar konečný...
A nad vším ční ten problém žití
jak sfinga, netvor báječný...

Blah ještě, kdo moh kolem jíti
k všem záhadám těm netečný
a s klidem spát a jíst a píti
a pak v sen klesnout pověčný!

Ten nešťasten, kdo všel s ní v sázku
a k hádance té sklonil lím, -
dal netvoru své jaro, lásku,

pel života i krev svých žil,
své lepší já v ní pohrobil -
a jako dříve neví nic...

Sonet tragický

Krajině u Brandýsa

Z rodného kraje v šípkovém keři
mladý pták po prvé vzhůru si vzlet,
cvrlikal, hřál se, čistil si peří,
pak letěl v široký, vábivý svět.

Žhne časem slunce... časem se peří
sinavých oblaků bouřlivý slet...
Dny mívá... mívá... Krajem se šíří...
po lukách krčí se ocúnů květ...

Tichounkým letem mlhou se nese
odraný, sestárlý, znavený pták...
chce v známém hnízdě pod šípkem v lese
navždycky uzavřít ztrhaný zrak...
Keř pust a vítr, jak jím teskně vane,
po trnech věší hnízdo roztrhané...

Sonet dialogický

Sonet: Chceš popsat zas ty všechny listy
jen echem svojich bolestí?
Nekynul by ti potlesk jistý
cos jiného zde provéstí?

Já: Mně, sonete můj, plál cíl čistý
a nebyl bych šel na scestí –
však co tu platno? Egoisty
z nás činí vždycky neštěstí...

Sonet: Tvůj zájem, druzi, zápal, hněv?

Já: Čím boj, čím vše to vojáku,
ježž pronikl hrot bodáku?

On ví jen, že má bolest krutou,
má dlaň jen k hrudi přitisknutou
a v prstech cítí vlastní krev...

Sonet o prvých fialkách

Muž - tělo suché, zimomřivé -
má na talíři fialy,
jež zkřehly mrazem zimy divé
a jež skon čeká zoufalý. -

Vy oči vonné, důvěřivé,
jež v mlhy jste se dívaly
a věštily, že teplé, snivé
už jaro táhne zpovzdálí,

že přijdou zase lepší doby,
že květy pokryjí i hroby,
že ptáci budou znovu pět, -

vás stih ten proroků los trudný:
vás zničil první tulák bludný,
jenž z plátek vám tu věštbu čet...

Sonet časový

Hle, doby pohnuté! Tak rázně, rapidně
čas dlouho neřádl už v společnosti lidské;
řad pánů velikých v hrob hází nevládně
a smetá ministry a strany politické,

v rum tříští mnoho pravd, jež stály solidně,
na charakterů pár vrh světlo prozaické,
fouk v bublinky mých snů, jež praskly prabídně,
a nechá střízlivět poety idylické -

On s hlavou skloněnou se dlouho hnal as vpřed
a strnul, když pak vráz kol sebe upřel hled:
Co vlekl balastů, jež dávno dozrály! -

I hodil do škarp je a stanul kratince...
A letí spěšně vpřed k zastávce do dále,
kde choré století pracuje k hodině...

Sonet o pesimismu

Optimistům

Vy cítíte z těch našich veršů chvět
tmu s hořkostí a bídu se stenem,
z nich život řinčí řetězem vám běd,
a hrob jen kmitá smírným plamenem –

je pravda. Ale luzný velký svět
z nás každý přece nosí v nitru svém
a každý z nás by krví platil hned,
by moh jej dáti lidstvu údělem.

A trpce, trpce každý z nás to cítí,
jak světu tomu podobá se v mále
ta mizérie, již vy zvete žití,

a trpčej tím, že každým novým dnem
svět našich niter ona vytrvale
nám bombarduje smíchem, kamenem.

Sonet-odpověď

Pro mou „neznámou čitelku“

Ó máte pravdu: ironií jen
je celé naše zemské živobytí;
my štěstí chceme, a ono báj a sen,
my chceme klid, a máme vlnobití.

Ó máte pravdu: náš duch utvořen
už tak, že z růží vždy jen trny cítí,
a rozumek jen, pěkně obmezen,
mní, že zde možno jenom růže vzítí.

A v opak zas – i v tom snad pravdu máte –
čím větší duch, tím cítí hrozněji,
jak bolí tato disonance rmutná –

Ach, tahle teorie, dítě zlaté,
zní pěkně tak – však věřte raději,
že v praxi po čertech to hořce chutná.

Sonet na památku Marie P...

Tak dokonala... Tmavé oči ty
studená víčka navždy uzavřela...
Teď hrob má asi sněhem pokrytý,
a ona přec jen květy ráda měla.

Ó kde jsou šťastné dávné roky ty,
kdy horovala pro ni škola celá,
kdy každý byl jak ohněm politý,
na koho ona maně pohleděla!

Vlas její dotýkal se ostrých ramínek
(tak byla hubená), v něm měla hřebínek,
jí bylo deset let. My kvůli dojmu vždycky

hvízdali před ní vážně elegicky
árie z Angot, jež jsme dobře znali,
neb tenkrát je kolovrátky hrály...

Sonet o starých lidech

V té tváři starých lidí vždycky leží
klid, ticho, tklivý s minulostí smír,
jako když v podvečerní kraje sněží
nadhvězdný, bílý, lehký pýr.

Je výsledek to života? Hm, stěží.
Jak nás je stopil život ve svůj vír.
Je jas to duše? Oh, jak v staré věži
jim v lebce sedí též as netopýr...

Jednoho starce tázal jsem se kdys. –
„Je život zlý,“ řek jenom, „my už žili“ –
a významně si pohladil vlas bílý...

My žili už! V tom vše. Co z tváří svítí,
toť odlesk čehos příštího. Toť rys
příštího štěstí... Ovšem ne už žití.

Sonet o fátu mých knih

Mé umění mi leccos dalo v dar
na různých místech a za různých chvil,
a již je tomu hezká řada jar,
kdy po prvé jsem celou sloku svil...

Já v žití trpěl – a jen verši žil.
Má bolest, láska, duše mojí žár,
mé čisté já, mé všecko, čím jsem byl,
vždy bralo, bere na se veršů tvar.

Žár, bolest, lásku, všecko, čím teď jsem,
můj nakladatel zavřel v stolku svém
a zkříživ ruce čeká toho dne,

až přes mou hlavu přežene se čas,
v mou bolest, lásku sedne plíseň, mráz
a duše žár až hezky vystydne...

Sonet-apostrofa

Bud' zdráva, noci hluboká a tmavá,
tys největší dar daný v žití nám!
Tvůj mír hned padne, když den dokonává
kdes v rudé mze, až k srdce hlubinám.

Pak zář tvých hvězd nám chvilku snění dává
a ztiší klidem, který sídlí tam,
pak, prochví-li nás lásky chvíle žhavá,
jsme vděčni jí – ta nemůže být klam.

Pak skanou na nás upomínky rojem,
jsou bez trpkosti, marných rozželení,
a je v nich vůně, je v nich odpuštění.

A vposled znaveným nám žití bojem
na hodin pár dáš tělem, duší vlát
to, co nám věčně smrt dá jedenkrát...

Sonet pro mou ženu

Kéž bych dnes moh zde místo sonetu
tvou zlatou hlavu podat v této chvíli
v mistrovsky věrném, živém portrétu,
jak se tak s duší v oku ke mně chýlí,

a pár těch slov, jež chví ti na retu,
a ten tvůj smích, tak dětsky rozpustilý,
tvůj vonný dech a žert, jenž v přeletu
se snáší přes tvých zoubeků řad bílý...

Jen proto, bude-li kdo někdy snad
mé verše číst a pak se maně ptát,
jak moh jsem nést přec to své hrozné žití, -

by zlatá hlava, duše v šedém oku,
tvůj hlas, dech, žert a smích ve hlučném toku
mu mohly za mne dobře odvětiti...

Sonet psaný pod svinutou vlajkou

Příteli Emilu Princovi

Můj hochu, člověk rychle šosatí;
hled', i svým veršům nějak sbohem dávám,
je směšno mi už rýmy chytati
a těžko v sloku vpříst, čím v duši plávám.

Já leccos utrh žití souvratí,
já leckams – eh, zas dojemným se stávám;
co jiní píší, líp je čítati,
čtu, pochválím i rád se z duše smávám.

Když vítr venku dere sněžné peří,
číst milo verše v teple po večeri
a odfukovat tabákový dým –

a finty na čtenáře nalezat,
jichž člověk užíval sám kdys tak rád,
a úsměvem se usmát augurským...

Sonet s pohádkovým nátěrem

Mně říkávala bába šedivá,
že místo je, kde štěstí přebývá,
že kol je park, že všude smích a ples
a luzná hudba k uchu zaznívá...

V snu, verších, lásce – v čem, už nevím dnes
kys dobrý bůh mě v park jakýsi nes,
a k dveřím, kde se tlačí vířivá
a nesčetná a pestrá lidstva směs.

A na ty dveře já jsem zaklepal
– vím dodnes, jak mi srdce zabušilo –
a zvnitř zněl smích – a nikdo neřek: dál! ...

V snu, verších, lásce – dnes už nevím v čem,
a moudrá bába tlí už pod drnem –
a nevím kdy – jen vím, že už to bylo...

Sonet-plagiát

O blbém Emanu

On narodil se, Emanem byl křtěn,
rost, jako dítě jednou někam spad
a zblb a jako hoch pak každý den
hnal stádo na koberec veských lad.

Tam prý se díval na oblaka rád,
snil. Jednou – nefasti den pro něj ten –
pruskému vojsku v hrubé ruce pad,
německy neznal – a byl zastřelen...

Tak, prosím, zní ta jedna z historií,
jež k čtenáři jdou s pravdou v štítu svém.
A slzu, jež se z oka jeho dere,

jak poukázku na vavřín si bere
básnický šíbal. Místo poesíí
čtenáře lapil holým malérem.

Sonet o české kritice

„To všecko tady bylo již,“
je refrén našich kritiků,
ježž zapějí už ze zvyku
ti na všecko, piš si co piš.

Krom toho ovšem uslyšíš
nějakou vtipnou praktiku –
ó vtipy našich kritiků
jsou duchaplny nanejvýš.

A člověk bez vší pochyby
už nad verši by dělal kříž
a zhnusil si je psát i číst,
tím kdyby nebyl svatě jist,
těch opů pana Akiby
že u nás bylo též dost již! –

Sonet o moderní poesii

Jos. Kuchařovi

Je navždy pryč ta doba Iliad
a tragédie, z které velikost vane, –
už není času v takém slohu psát
a není chuti přečíst si to psané;

k nim doba nemůž ani reků dát,
ač velkých látek dost v ní bouří, plane, –
však to se tříští na atomů řad,
jenž jako jiskry v mlhovinu kane.

A má-li nyní perutě tvůj duch,
nechť vzletí v tento zamlžený vzduch
a schytá zářivý ten jiskromet,

než zapadá jak chladný popel v svět.
Sviť lidstvu, sobě okamžiků pár,
pak skráň slož klidně v lůno černých mar.

Sonet březnový

Vzduch čist je, jasný. Okna nítí
se slnícími plochami.

V ulicích proudí ruch a žití
svěžími znova vlnami.

A v parku hnědá tráva svítí
již zelenými špičkami,
na pěšinách se vlhkost třpytí
a pestří děti s chůvami.

Oh, všední thema! Pár těch kras
přec chladná jeseň sfoukne zas,
toť otřepané – – Proč však sám

těž čemus v nitru naslouchám,
kde celý den dnes slyším znít:
Ach žít, ach znova zase žít! ...

Rodinné portréty

I.

Portrét ženiny matky

Znám obraz její jako dívčiny:
Vlas její v kroužkách po skráních se vije,
jí v očích tmí se vábné hlubiny
a sněhem svítí bílá její šíje.

Čas z hlavy té vzal žold už povinný -
než teď v ní cosi vznešeného žije:
má hrdý výraz oné rytiny,
z níž zírá na tě Marje Terezie.

Z těch vážných očí pohled proletí
tvé nitro, že se musíš zachvěti,
však přitom zříš v nich dávné kouzlo plát,

a když ti shora kmitne šedý vlas,
tu plaše mníš, že Její Majestát
se ráčil jen dát napudrovat as...

II.

Portrét mé matky

Vlas dodnes černý stará paní má
a svěží šij jak dívka ve květu –
však žalné roky hledí očima,
v nichž lesk chví vybledlého sametu.

Na rtech má úsměv, úsměv podzima,
ten tklivý, lehký zbytek po letu –
však chvilkou zachví tahy jejíma
i hořký stín – jen zachví – však je tu. –

A stará paní dvakrát za měsíc
mi pošle aršík svého švabachu,
kde o mou ženu tone ve strachu.

U kamen sedí za těch metelic
ve staré židli měkkém lenochu,
čte Jiráska a plete punčochu...

Sonet-epilog

Sonete, sbohem! Větry vlají
ty jarní, hlučné, dumavé,
na stromech, keřích vylézají
pupeny v rojích zvědavé –

A tobě, čtenáři, ať dají
teď ptáci, květy voňavé
epilog krasší, než jímž mají
se loučit verše zimavé.

Bud' sbohem! ... Země v lesku leží,
jak přšelo by zlato dnes...
Zem po zimě je brzy svěží...

A vstává smavá, zdravá zticha
a k velké hymně prolog dýchá...
Za pár dní začne kvést už bez...

Knih třetí

Jarní sonety

(Psány na jaře 1892.)

Sonet dedikační

Jar. Vrchlickému

Zasvětit chtěl jsem Ti kus práce nadšené,
příteli, mistře, brate milovaný, -
však kvapem letí čas, a plány jsou zas plány -
dnes vezmi sporý vděk té knížky hubené.

Sonety... Psals je též. Ty Tvé jsou vytesány
z mramoru, žuly. Hrdé, vznešené,
jak staré město; na ty dómy, brány,
paláce září slunce plamenné.

Co já Ti dávám, jest pár vil
v tom lehkém slohu moderním
na horském chladném úpatí -

v nich člověk prodlí snad pár chvil -
však za čas rád dá sbohem jim
a v město to se navrátí...

Sonet prolog

„Tak, jarní verše? Co s tím tretim?
Ten otrěpaný obsah znám...
vše šperkováno sluncem, květem –
kam chce s tím tenhle člověk – kam?“

Tak bouří čtenář můj as letem,
já, viník, pohnut naslouchám –
a – co kdys Pilát moudrým retem
děl, – šeptám také plaše sám:

„Co psal jsem, psal jsem.“ – V synu Mus
vždy vězí pantheismu kus
a s jarem vždy už divá krev

se rázem vžene do všech cev,
a člověk jda s ním krok co krok
na papír hodí vždy pár slok...

Sonet z popeleční středy

Den sychravý je... Kam jen oko zří,
pláň holá teskně hledí do výšky;
sníh začernalý leží v závětrí
jak popelec ve vráskách hříšnice.

Zem v hnědém hávu staré jeptišky
před přísným nebem činí pokání,
jí z očí kanou slzy na líce,
leb ostříhanou k hrudi uklání...

Ó nebe, nevěř této koketě!
Jen podívej se stromům na snětě,
jak čeká na ten nějaký svůj den:

orkestr ptáků je už připraven
a v malé bobtnající pupeny
si skryla svatební šat zelený!

Sonet nudícího se člověka

Vše je tak staré, opotřebované,
kam člověk okem jenom zavadí...
Šedivá nuda ze všech koutů vane,
a tou se věru život nesladí.

Nadšení, verše, cíl, kam lidstvo plane,
i fráze s prázdným stínem v pozadí,
finesy, jindy pěkně pilované,
i vtip i slzy – všecko provádí

své kotrmelce nejapně a mdle
a staře, staře... Člověk v zoufalosti
s hazardní touhou ždá už budoucnosti:

Ať ničemné, ať jedovaté, zlé,
bez jasu, harmonie, bez všeho, –
jen ať zas přijde něco nového! ...

Sonet o bacilech bolesti

Tou první bolestí, jež kdysi padla v svět,
je otráveno dodnes lidstvo celé:
v tělískách drobných začla vzduchem chvět
a do země se vpila ještě vřelé.

Člověk ji vdýchal, hnízdila mu v těle,
kde našla půdu,... vzrostla v moře bēd;
a prosytila hlínu země cele –
pak v plodech svých ji země vrací zpět.

Ta miasmata dávných utrpení
my zdědili – a vzdechem, slzou, rtem
je množíme pro příští pokolení – –

Bez konce, bez cíle v zoufalém předurčení
v svém vzduchu zkaženém ta otrávená zem
jak hvězda proklatců se šine etherem...

Sonet o ovoci poznání

Neplodným kriticisem sebe, světa
a plni nároků jsme začli žít –
a probili tak svoje mladá leta
i bujný vlas. A chud'as cit

byl harlekýnem, kozelce jenž metá,
jak rozumu se zráčí poručit,
krev svadla nám – však rozum, rozum vzkvetá
a na vše strany umí vážně zřít.

- - -

A život jde... i přišlo účtování.
Výsledek pěkný: Rozum znenadání
stah trpce rty a v hořký vypuk smích
a chechtá se a povykuje, skáče.
Harlekýn zato okamžitě ztich
a ruce lomí v koutku kdes a pláče...

Sonet o bídě života

Ta bída života by nebyla tak zlá
- zvyk dovede zde mnoho zkořeniti
a renomovaný Čas rány sešívá
a v torbě své vždy dost má jehel, nití -

a chvilkou kmitne i v ní trochu pozlátka,
jež prostou duši může rozechvíti,
a chvilkou padne i do srdce pohádka,
v níž zpívá pták a voní kvítí -

Ach, bídu života by člověk nesl snadno -
však ten duch vlastní, vzpurný, sžíravý
do všeho vlije hořké otravy,

ta prolne vším a klesá k žití na dno...
Zvyk bez moci tu stojí zmámený,
a doktor Čas jen krčí rameny...

Sonet o králi Šalamounu

-- a rázem zas mu hořkost jakás skrytá
prosákla krví... Mrzut, stísněný
vstal s tuhých nader... žhavá Sulamita
jej hnědými rve marně rameny...

Zří z okna ven... zeď jedna šedě kmitá
do čiré tmy – toť chrám ten vznešený,
jejž postavil? Oč jasněj nad ním svítá
nejmenší hvězda! ... Bílé plameny

ve věčné výši, světla neznámá,
vy steré oči, čím je před váma
ten jeho chrám, ta jeho chloubá, sláva?

Čím říš a moudrost? čím on sám je? Čím? ...

Cit nicoty jej spjal – a svíce přinést dává
a píše v papyrus své Hevel hevelim...

Sonet o „?“

Hle čárka zkroucená jak drobný plaz,
když zatknout kams zoubek svůj pílí, –
toť znak té příšery, jež ničí nás
i všechny, kdož před námi byli.

Po nebi, po zemi zní její hlas,
v tvém nitru chví, volá, kvílí –
sta a sta hlav má, jednu jí sraz,
deset jich vzroste tam v chvíli.

Živí se mozkem a krví a bděním,
úzkostí, potem a zoufalým chtěním –
a z trosek světa vzpne se jednou vráz
jak zkroucený, obrovský, nezsyncený plaz
z atomů země, z popele našich těl,
jak by se dál cos v etheru ptát chtěl...

Sonet psaný v mé bibliotéce

Ne kletby a ne pláč, jak v mladých dnech
jsme zvykli číst u pánů romantiků:
podivný smutek z moderních vlá kněh
bez jedné slzy, jediného vzkřiku.

Je to jak tichý, odměřený vzdech,
jenž vposled vane ze rtů mučeníku,
když po vzdorech a marných zápasech
ždá s resignací příštích okamžiků.

Já žehnám mu: jsou chvíle, kdy nás schvátí
cit zoufalého prázdna... Naslouchati
tu začne člověk s dechem zatajeným:

a již ten smutek vanem odměřeným
vlá k duši ze všech stran... a člověk skorem
jásá, že není sám – že trpíme zde sborem...

Sonet o příteli pro přítele

Můj přítel, který v našem umění
vždy lpí na teorii ctihodné
(on ještě, básníka než ocení,
zda génij to či talent, rozhodne),

mní, že prý čtenář hledá při čtení
jen dojem krásy divné, lahodné
(a má hned jakýchs formul spletení
prý k lapení té krásy za vhodné).

Ne krásu, příteli, tvůj čtenář hledá sebe,
to já své v díle tvém; – a někdy autora,
pak ale propuká v něm vášeň netvora,

pak z každé řádečky krev tvoji chtivě střebe,
tvé city pohltá – a vposled z plných plic
ti ráčí vytýkat, – žes toho nedal víc!

Sonet o životě a smrti

Smrt nebere zde mnoho – ten život bere víc...

Ze staršího sonetu

Mé klasy hezky zrály, vzduch čistý kol se chvěl
a chrpy blýštěly svou jasnou ranní rosou –
nezvaný sekáč, Život, v lán mého žití šel
a chrpy pošlapal svou nohou hrubou bosou.

I do zrajících klasů vjel naostřenou kosou,
je na svou káru vrhal a sprostou píseň pěl –
a rozhled se... a smíchem tvář zkřivil tuponosou
a zapálil si dýmku a s károu dále jel...

Jde po strništi dívka. Má vlídný černý zrak,
má v černomodrém vlase vetknutý rudý mák
a zástěrku má tmavou, kam vrhá chvílemi

jen ze soustrasti jakés lítostivé
klas přišlápnutý, květy položivé,
jež drsný sekáč nechal na zemi...

Sonet myšlený českým čtenářem

Ty jarní slunce, jedno je mi žel –
a nejen mně, i srdci mnohých přátel:
Ty vylákáš ven roje brouků, včel,
zvěř země, ptactvo nebes do své dílny –

toť v pořádku. Však v lesku tvojich střel
za humna vyjde český cestovatel
a žel, ó žel a třikrát ještě žel –
pak cestopisec navrací se sdílný

a vtipný. Pová vše, co jed, pil, snil,
co myslil, mluvil, s kým se spřátelil, –
vše plno blesků, nápadů a ducha...

Tvým teplem, slunce, nechť kopřiva hluchá
i rulík, blín se v akord jara vmísí –
však proč nám plodíš též ty cestopisy!

Sonet pro mé korektní soudce

Jsou lidé v dálné vlasti mé,
jichž mluvení jde nad zlato:
když několik slok zrobíme,
nám vytknou vždycky to a to,

že dýchavičně kulhá to,
že Homér v rýmech zadříme, –
nu, celkem, dle nich pojato,
my hezky na tom stojíme...

Můj sonete, ty víš a znáš,
že jeden laur je vždycky náš,
laur pravdy hořký... A v čas zlý

jsme přec jen něco dovedli,
i můžem snad teď právo mít
si také něco dovolit...

Sonet za dubnového spleenu

Škaredý den. Kapky deště kanou
jednotvárně v oken tabule...
venku leží na všem šedá tíha...
šedá tíha v duši strnulé...

Pustý chodník... Na zdi rohu míhá
odtrhlá se rudá cedule...
Každý deštník nakloněný stranou
mníš být hlavou houby nadulé...

Vlhkým vzduchem po tvé jizbě v let
pustila se moucha – posel jara
a z dnů loňských upomínka stará –
cílí v okno, bzučí – nazpět padá,
chvilku čistí hlavu, křídla, záda
a zas do skla – a zas padá zpět...

Sonet o západu slunce v Prátru

Jak by v alej odlesk vlít
dalekého požáru;
zlatí se jím stromů řada,
plochy černých kočárů,

v něm se vlní promenáda,
blýskne přimhouřený hled,
špička hole, šperků kmit,
hedváb dámských toalet.

Dálný západ jeden nach.
Zrůžovělý zlatý prach
chví tam kolem holých vrb.

Nade hlavou v nebesku
bílý, mdlý a bez lesku
měsíc tkví co malý srp...

Sonet-intermezzo

Jak psal to Adam? ... Dožít se té těchy,
by vnik zpěv jeho pod slaměné střechy
a večer při loučovém plameni
by těšil, osvěžoval jeho Lechy? ...

Ó Mickiewiczzi, kletbou umění
je populárnost; taje promění
v cos banálního... (Pak v svém nadšení
jsi ovšem neznal naše drahé Čechy!)

Já (smím-li zde teď své já položit
po jmeně tvojím) měl bych tak jen rád
pět deset dušiček, jež čtly by moje díla,
a každá aby aspoň pochopila
jen čtvrtku toho, co jsem do nich klad
a co by slušně mohla pochopit...

Sonet o motýlech

Zda jsi někdy v lese zřel
velké černé motýly?
- Sametový lesklý pel
chvěje se jim na křídlech -

Lapils koho z tvorů těch
v jejich hravém přeletu?
Pohladil jsi na chvíli
kouzlo toho sametu? -

Bídné žití, smutné dny...
Všecky nesplněné sny
krev nám pijí, ničí nás!

A když se nám splní vráz,
zbudou nám z nich za chvíli
bez sametu, lesklých krás
odření ti motýli...

Sonet erotický

Má zlatovlásko, už zas květen je tu...
Ach čas té divné srdce pohádky,
té trýzně, plesu, hlouposti a tretů –
a přec je teskno zřít v ni nazpátky...

Kde je ta skříňka? V ní pár suchých květů,
tvé listy... májů našich památky...
Pojď, budem zřít v ně s tahem kolem retů,
jak zbožné duše v svaté ostatky!

Zde staré verše! ... Jak jsem v let se dával
kams v širé pouště, k hvězdám na nebe
a k čemu jsem tě všemu přirovnával! ...

Jsmo střízliví dnes... Číms mi řadu let,
dnes bych už vzletně říci nedoved –
jen tuším, čím bych byl tu bez tebe! ...

Sonet o černém snu

Teď v pokoj padá záře červánková.
Je chvíle, kdy se na vše vzpomene...
Na stěnách visí Vojna Grottgerova,
ty obžaloby, vzkřiky plamenné.

A bleďá, štíhlá, zlatovlasá vdova
zří na to nebe zakrvácené...
zří jakous pláň kdes v dáli od domova,
řev bitvy... tělo krví zbrocené...

Už není slz... Už jen se suše stená...
A na klavír se vrhá se vzlykem
- ten stal se duše její jazykem -

a hraje Marche funèbre od Chopina,
to hřmivé rekviem všech lidských běd -
to jest jí modlitbou i kletbou teď...

Sonet in memoriam žijícího

Zmizel z našich řad... Kdys s námi v závodu
nejlepší svou hřivnu chtěl dát národu,
názory psát krví chtěl mu poctivé
na boha, svět, srdce, lidstvo, přírodu.

Ale prohled včas... Z nás slepých nejdříve...
(Že je národ dítě skromné, strážlivé:
když už nutno míti takou úrodu,
tož chce verše zvonivé pro dušičky citlivé.

Poet ten pak ovšem o kus lauru rvát
musí s frázisty se, lotry, dryáčníky,
kteří cerberují národu kol vrat – –)

Zmizel z našich řad... Chopil hmatem smělym
laur si lepší, řidší... Nechal poetiky
a je pevným mužem, charakterem celým...

Sonet o nezbytných milujících

Jdou zelenavým světlem pěšiny,
jež habrovím kams dolů k vodě vede;
den svěží, modrý nádech krajiny –
nic kol jich pohled vábit nedovede.

Jdou harmonicky. Jejich řeč však přede
boj nenápadný, zápas jediný:
pomlčka – slovo, vzdech, jenž ze rtů sjede, –
vše mířeno je v soka slabiny.

Ví oba: kdo z nich opanuje pole,
má kořist – povolného otroka,
té morálce se učí v lásky škole...

A chvilkou pohlednou si do oka
a velhou něžnost do pohledu toho –
však tajně zrak ten pátrá: Nuž, kdo s koho? ...

Sonet v májovém plenéru

Z té jasné čisté klenby padá
dnes na zem barva modravá...
je v pruzích vzduchu, modří lada,
lán světla, meze do tmava.

I bílých švestek dlouhá řada
u cesty v modro zahrává,
a v silnice prach šedý skládá
se modř tajemná, míhavá.

A shůry kolmo nad hlavou
zříš lít se sprchu sžihavou,
atomky zlata blýskající,

ty v modravý ten nádech chví,
lán hltá je, mez, švestkoví
a prach je pije na silnici...

Sonet po dešti

To nebyl déšť – to parfém zdravý
pokropil požehnanou zem;
jdeš mokrou mezí... v lístkách trávy,
po klasech visí kolkolem.

V něm voní douška, z dálky sem
bez, střemcha intensivně zdraví,
i prsti zápach pronikavý
i řepky dech se chvěje v něm...

Sám zdáš se náhle prosycený
tou vůní... chvěje suchopárem
tvé duše... padla do krve...

A maně myslíš na rty ženy,
jež líbals prvním čistým žářem
v svých mladých letech po prvé...

Sonet o definici moderní poesie

Slzavý příběh, reci, králové,
historiky staré vbité v nové sloky
a fráze velkohubé, jalové,
jež na koturnech velkými jdou kroky,

i satani a sešlí d'áblové,
jak známi byli před dávnými roky,
i lesklá slova, kouzlo rýmové,
závratných metafor a veršů skoky -

poesis není. - Co je poesii?
To kdyby známo, stavěli by as
už praktické na ni fabriky.

Ta tuší se jen. V nás je, kolem nás -
a hne-li se dech její veliký,
cit, srdce, rozum se jí stejně zpíjí...

Sen o noci květnové neděle

Hluk dozněl smíchu, výkřiků
těch rozjařených lidí. Chvilkou jen
hřmí kočár, mizí ve mžiku
s třesavým světlem svojich svítilen.

Jak lesklé hlavy bílých špendlíků,
jimiž kus nebe kams je připevněn,
se jiskří hvězdy. V dlažbu chodníku,
v skla oken domů, v šedou barvu stěn

plyn hází žlutý svit. Vzduch provátý
je svěžím chladem. Z dálky sem
tak intenzivně voní akáty.

Teď polohlasně své tři tóny lká
kdes ze sna uvězněná křepelka,
a ticho zas... Plá nebe... Dřímá zem...

Sonet bizarní

Mně protiven jsi, bílý měsíci,
s tou hloupě sentimentální svou tváří,
strašidlo hvězdné, věčně bloudící,
ty nepohřbený mrtvý samotáři!

Prý milují tě ještě básníci –
oh, ti snad, kdož též cizím světlem září,
prý těšíš duše láskou nyjící –
tos pravý symbol, měnící se lháři!

Já nenávidím tebe. V jizbu mou
ty záříš září sinou, studenou,
v té chvíli cos jak puch dálné mrtvoly –

ó já bych strh tu tvář tvou civící
a pohodil jí ve prach v ulici
k hře drobným dětem, když jdou ze školy!

Sonet dedikovaný slunci

Ty věčný ohni, může, smí-li z dáli
zalétnout k tobě chabých veršů pár, –
vpíj je, jak z květů, které rozpukaly,
si vpíjíš vůni v pruhu světlých par!

Mé verše též jen ve tvém teple zrály,
má duše trpkost, tys jim dalo žár,
já dal svou krev, tvé blesky život daly
a dech a tep v těch mrtvých liter tvar.

Sám žiji tebou. Všecko, čím zde jsem,
je z tebe, tvé. Jsem jedním paprskem,
jenž z tebe kmit a padne kams v kout šerý.

A šedou věčnost, ether, hvězdné vlnobití,
zem, na ní vše, co jen se zove žití,
pronikl a žil v žití efeméry! ...

Sonet na adresu naší klerikální kritiky

Parasiti boha, když soud jízlivý
nad tou naší prací náhle vykřiknete,
člověk nezlobí se, jen se podiví
a s úžasem ptá se: Co tu ještě chcete?

Tak vy tedy dosud v systém šedivý
věci božské, lidské vytrvale cpete?
Zchytřte už jak hadi! Čas jde bouřlivý,
při svých plných hrncích moudře umlkněte! –

Za sebe pak dím vám: Váš bůh lepší je,
než jej vaše vzteklé slovo zjevuje:
nezmůžete před ním svými soudy všemi,

kletbami i hromem lživé morálky,
by mi jednou nedal koutek v svojí zemi
a nenechal nad mnou růst své fialky!

Sonet pro žáky středních škol

Můj synu, hled', zde každá věc
svůj líc i rub vždy musí mít:
bůh neobsáhlý je – a přec
je v tenký katechismus vbit!

Hled' poesii! Cos to přec,
co člověk cítí chvít jen, hřmít, –
však z estetik je tady klec,
kde fazónky mní na ni mít!

Můj synu, kletbou je ten rub:
má poesie jej i bůh,
– los smutný velkých věcí všech –

ty touže po nich, nebud' hlup:
je najde všude, vždy tvůj duch –
jen ne v těch kletých systémech!

Sonet o romantice citu

Vždy je v nás kout, kde cosi žije,
co přestalo už v žití žít,
kus jakés divné poesie,
jíž nelze slovy vyslovit.

Jen Chopinova melodie
jí umí tesknit, dunět, hřmít –
a člověk v dlaně čelo skryje
a přál by si tak při ní mřít...

A musí ji hrát ruka ženy,
jež peklem života už šla,
a den být chmurný zamračený,

pln vůně pokoj záhadné,
jíž dýchá růže žlutě mdlá,
než ve váze kdes uvadne...

Sonet na starém hřbitově

Tužku, papír – usedám na zvětralé kameny...
Pár skřivanů nad hlavou kdes spěje k modré výši,
vzduchem chví a proniká jejich výskot nadšený,
člověk ho sic neposlouchá, ale přec slyší...

Co tu květů rozseto na každý rov zelený!
Co tu lesku, barev hrá... všecky vůní dýší!
Přivřeš oči... Jaro zříš, zhalené v háv zlacený
ještě jeden plný klín nese v hrobů říši...

Už ty květy padají... cosi chví ti ňadrama,
jakás bolest pohřbená... sáh bys v klín ten rukama,
vzal tamodtud plnou hrst, hodil si ji do prsou –

saháš, saháš... sáhneš na hrob – usměješ se trošinku
půl nad naivním tím jarem, půl nad divnou touhou svou...
Blázínku – díš polohlasně trochu trpce – blázínku...

Sonet časový

Je doba těhotna... Cos v lůně tvoří –
však nikdo neví, co z té vyjde sluje...
Bolestně, těžce ona oddychuje
a chvilkou vše kol sebe trhá, boří...

Učenci, doktoři a profesoři
po celém světě nyní touhou hoří
jí pomoci – a vše si popiluje,
recepty píše, léky připravuje –

Oh, teorie! Už i mládež zlatá
k té hodině jí asistovat chvátá
a chce zde hráti úlohu sage femme –

Ten vztek, jímž zrudnou starým mladým šije,
až ráčí slehnout konečně madame, –
že nešel porod dle jich teorie!

Sonet za červnového poledne

Žár, všude žár... Proud ohně bije
do tvého shůry temene,
a zdola asfalt dlažby pálí
jak pláty plotny zžhavené.

A země tiše žár ten pije...
sen líný kol se domy halí,
jich žaluzie spuštěné
jsou jako oči zavřené.

Dým klesá k zemi... Vzduchem chvít
zříš žhavé pruhy... Mrtvý klid
je v ulici... Jen jako kmit

jí střelí černá vlašovice
a druhá... Obě ševelíce
půlkruhem švihnou pod blankyt...

Sonet pro mladého básníka

Na rozcestí, jak starý Herkul kdys
- bůh odpuť mi ten příklad odraný -
teď stojíš ty. Dvě cest před sebou viz
a vol: Ta prvá prostranný

je pruh. Bez boje, ba i bez rány
jí půjdeš. Plna. Jdi, jak šlo se kdys,
jak druzí jdou. Máš potlesk všestranný,
pych národa, čítanek zdoza tys -

jsi slavný muž.

Ta druhá cesta - ne,
to není cesta, jakýs divý sráz,
jdeš vzhůru, možno, že tam srazíš vaz,

jdeš sám a sám... Jen stopa zůstane...

Jí za věk půjdou snad... a pak se stává dosti,
že laur tam vloží kdes na hrst tvých bílých kostí...

Sonety z venkova

I.

Cestou

Mám rád ty staré topoly,
jež klátí svými vrcholy
a od císařské silnice
zří do širého údolí!

Mám rád je zjara nejvíce,
když větrů táhlé vánice
jim v dlouhých snětích hlaholí
jak steré šumné polnice!

Když na ty sněti ze všech stran
se slétá chumel černých vran
a houpá se v nich sem a tam, –
co dole mrakem prachovým
vůz těžký s šedým plachtovým
tak zvolna jede – bůhví kam...

II.

Sonet-idyla

Je starý zámek; – věk náš moderní
do něho vtrhl s drsnou skutečností:
kdys luzné dámy, páni nádherní –
teď bataliόν vojska v sobě hostí.

Park zpustl; v šedé tůni jezerní
se prává prádlo, je v ní žab též dosti...
Co chodilo tu v době večerní
kdys drobných nožek... Snění minulosti...

Kluk strážmistrův v ní rybky chytá dnes.
Na korek vlasu nedočkavě civí –
teď bere jistě – bože, to je tíha!

Na udici se pantoflíček míhá,
staříčkový, sešlý, přazka samá rez –
a kluk se mu jen s indignací diví...

III.

Sonet o lese

Ten šumivý les vždy jsem miloval.
Kdys, hoch, jsem prolez všecka houští všade
a drozdy, datly, žluvy sledoval,
kde hnízdí as a zda už mají mladé...

A po letech les jevištěm se stal
chvil, kdy se ruka kolem šíje klade
a ret tak líbá, aniž by se ptal,
neb - s vědomím té okradené - krade...

Sny... pohádky... vše bylo kdys a kdes,
dnes hledíš na to okem malé víry -
vše zmizelo, jen jeviště tu, les,

a člověk vstoupá nyní v chrám ten širý,
by okřál jen pod kmeny, větvemi
a prohnal svěží vzduch zas plícemi...

IV.

Portrét šťastného člověka

Toť jediný, jenž není žitím syt,
z těch všech, co jsem kdy v světě poznal lidí,
s mudrce klidem umí život žít
bez reflexí, z nichž otrava se klidí.

Nemluví mnoho, umí vyznačit
očima, gestem, co chce, cítí, vidí,
k haně i chvále umí kliden být,
má na svém dost a jiným nezávidí.

V těch očích, jež se světu stále diví,
má celé moře modré nevinny –
a drobných ústkách teprv zoubků pár.

Je to ten jeden andělíček živý
z Raffaelovy dole Sixtiny,
ten vlevo. Synovec můj, rok je stár...

V.

Na stanici v Kladrubech

Jak bezelesklý žlutý štít
je měsíc v siné pole vbit,
a zdola roztrhaný lem
mu tvoří les svým obrysem.

A ze strany té hlučí sem
vířivý, ostrý žabí skřek,
a je to, jak bys slyšel znít
hřmot velkonočních řehtaček.

Jak ostříbřených plazů
dvě koleje běží u nohou...
Hvizd zaleh z dálky modravé

tři oči mžikem krvavé
tam v jakéms ohbí zamihnou...

I žáby končí píseň svou
a zmlká jedna za druhou...

VI.

Sonet bez myšlenky

Proč jen tu tužku dneska beru?
Co psát? – Vždyť nechci ani psát...
Nic nemyslím... Nic nevím věru...
A nemám čeho litovat...

Jak by má duše zašla spat,
já bez ní žiju v jakéms šeru...
Nic nemám, čemu bych byl rád...
a nejsem mrzut... K podvečeru

se chýlí den... byl pěkný snad –
však co mi po tom? ... Na nádheru
zřím oblaků – nu, barev sklad –

však co s tím dál? ... Ten času spád
teď necítím...

Což to snad chvílka jesti,
kdy dotkne se nás necítěné štěstí? ...

VII.

Rovina do šíře, rovina do dáli,
v ní visky s bílými chalupami,
na krajích obzoru jako by splývaly
oceán zeleně s oblohy končinami.

Rozmary osudu mě v kraj ten zavály...
Já chtěl psát hořké své epigramy
na tu moc neznámou, jež los tak zoufalý
všem dává, kdož dýší pod hvězdami...

A zem ta leží zde v své tvůrčí síle,
ve velké práci své... A já ji sledoval
den za dnem činnou, poctivou a věrnou.

A vposled žil jsem s ní... A hořké cíle...
smutný los lidstva... náš bedný svět i můj žal
zdá se mi hříčkou být jen malichernou...

VIII.

Zas bělá se to podle cest,
kde švestkové zříš stromy kvést, –
a pod tou dlouhou
alejí jak sněhu nasypáno jest,
a jak se větve zachvějí,
ty bílé lístky snášejí
se jako sprcha drobných hvězd
a po zemi se válejí...

Toť rubáš, jež si nastele
kposledku Jaro veselé
a zpolehounka mizí s ním...

A s úsměvem svým zářivým
jde Leto v luhy, pole, sad
klas, hrozen, plody nalevat...

Sonet-epilog

Již Leto vláti počíná,
již žhavé proudy na zem kanou –
jde rozloučení hodina,
a knížka odloží se stranou.

Za vytrvalost mnohostrannou
buď vzdána vděčnost povinná
ti, čtenáři! A „na shledanou!“
se k mému „sbohem“ připíná.

Ty sonete, též dojista
přijď na podzim! Tak chodit trochu
po listech, po střízlivém mechu!

Však sbohem, Jaro... Není dechu
ti postačit... A příště, hochu,
už budu jen tvůj statista...

Knihá čtvrtá

Podzimní sonety

(Psány na podzim 1892.)

Sonet dedikační

Václavu Kratochvílovi

Hle, taková je vděčnost poetů!
K nim dobrý člověk důvěřivě chvátá,
a co má v srdci, má i na retu,
a v srdci plno poctivého zlata.

Ten milý poet dá Ti v odvetu
- a tu je vděčnost jeho vrchovatá! -
pochybných hořkých hrstku sonetů,
podzimní sklizeň jeho právě sžatá.

Jak málo je to - sám nejlépe vím...
Však co lze jenom sklízet na podzim,
a v cizí půdě, vzduchu nezdravém?

A Ty, jenž jsi to všecko klíčit zřel
a zrát, když jsi tak věrně se mnou šel,
vem to jen všecko nyní, bratře, vem!

Sonet-prolog

Včera, či předevcírem ještě snad
jsem viděl někde vlaštovici,
a dnes už podzimní a šedý chlad
se roztahuje po ulici.

Z těch oken, kde klid mrtvý v letě vlád,
hlas piana zní řinkající;
v křiklavých barvách tone městský sad,
a k zemi padá listí mokvající...

Je čas tu ozářených promenád,
rým zlobných, mlh, jež houstnou v šeru,
a zoufanlivých podvečerů

a marných starých želů z marných ztrát
a litování uprchlého žití,
jež přec snad mohlo více jasu míti...

Sonet žánrový

Ten modrý arch – sta hromů – teď ho stih
v rozkvětu síly... vztek a vzdor tu marný,
svlek uniformu, hluboce si vzdych,
pensisty život začal jednotvárný.

Dni jako moře... každý smuten, tich,
a život jak lán pouště suchopárný;
tu jednou zrána vzrušeně se zdvih,
šel, byt si najal zrovna u kasárny.

A znovu žil. Den co den v okně stával
a zíral na dvůr, rekrutů kde šik
byl honěn vpřed a vzad a vlevo, vpravo, –
při každé chybě zlostně pěstí mával,
klel neustále, někdy hlasně vzkřik
a zřídka jenom bručel: Hoši, bravo!

Sonet z ciziny

Ta slova listů vašich truchlivá,
ó přátelé, mám v krvi; dobře vím,
že u nás všecko dále prohnívá,
že dusíte se vzduchem morovým,
že choroba ta duší strašlivá
snad léků nemá, a snem bláhovým
už dnes je myslit, že se ukrývá
v budoucnu jiného cos, všecko vím...

A přece není jedné hodiny,
kdy necítil bych mříže ciziny,
kdy nechtěl bych jak uvolněný pták
v to bahno zpět a v ten vzduch morový,
jím potácet se, brodit všelijak
a hořekovat nad vším jako vy...

Sonet říjnový

Už jenom rozteskněná elegie
z té země vlá zpod šlojířových par...
Uvadlá kráska ve všech koutech kryje
uvadlé květy, památky svých jar.

A přec ta touha: dál se líbit – žije
v ní ještě; dosud nezchlad nitra žár,
pestré si šerpy kolem těla vije
a do vlasů si sází aster pár;

a smát se chce, jak smávala se kdysi, –
však ve vráskách jí tuhne tento smích
a už z nich jenom soucit, soucit žádá...

A ona vše to tuší as a hádá:
sta slz vždy zrána po šatu jí visí
v probdělé teskné noci prolitých.

Sonet z literárního života českého

Já zažil leccos... V hlučném slavopění
mou hlavu mnozí laurem věncili,
já vzal to klidně, nepad v opojení
a nedal zmást se ani na chvíli.

Vztek jiných, hloupost, neporozumění
mi mnohou ránu také vsadily,
já prohled je, a rány v okamžení
ranami více pro mne nebyly.

Jen jedno v kůži moji necitlivou
vniklo a vniká: jedovatým bodem
ty tenké jehly, jež jsou mezi námi
už jaksí módou, jež i dobrý známý
v slově a písmě s obratností tklivou
ti v tělo zatkne – jen tak mimochodem...

Sonet o našich výtečnících

Dvě myšlenky či tři má on
a jimi renomuje
po vlastech našich jako zvon,
jenž dvěma rázy duje.

Tu vbije v řeč je, v fejeton,
tu v knihu rozředuje -
tak živ je z nich až v dnů svých sklon
a velkým mužem sluje.

A národem pak vane žel
nad smrtí muže ctného...
A zatím za několik jar

rýpalů kdesi vzkřikne pár:
Jen dvě - či tři myšlenky měl -
a ty nebyly jeho!

* * *

V sentimentálním mládí milovali
jsme podzimky a žlutých listů pád,
a šedé mlhy, které napadaly
pustnoucích do zahrad.

A teď má člověk rád
to velké slunce, jež se v obzor valí
v glorii blesků, rád dnů žhavých řad,
zem sžíhanou, jež pod nohama pálí.

Když podzimek teď slzný krajem táhne,
mha špinavá kdy všude rozložena,
náladu očistce kde nese každý z dnů, -

po zlatém víně ruka ráda sáhne:
v něm je ta záře slunce uzavřena,
žár července a blaho letních snů!

Sonet pro nevěstu

Tak jdete, nyní ještě slečna,
a přijdete jak milostpaní...
Pak začít má to milování,
jak snila jste, do nekonečna...

Pár nocí, dní... a málo vděčná
vám próza začne: domu paní
být: kuchyň, jídlo, služka, praní
dnes, zítra a do nekonečna.

A řada hořkých odříkání
a disonanční hrozný tóny
v tom doživotním duetu,
vše, jak to žily ženy ony,
jež znáte se šedivou skrání
a trpkým tahem u retů...

Sonet z procházky

Z kaštanů listy již sevátý –
jak jsou teď stromy už holé!
Pár listů mají jen akáty,
ty s prvním větrem jsou dole!

Nebes pruh v šedivo rozpjatý
s mhou splývá v obzoru kole,
a pár vran s černými pařáty
drže tě měří z brázd pole...

Zříš v příkop u cesty do trávy:
pár sedmikrás kvítek svůj krvavý
z té zeleně zmrzlé vznést pídí...

Nic se tu nehne, nic nešumí...
Těm podzimkům člověk tak rozumí
a tak jez duše nenávidí...

Sonet o různé tragice

Nad skolem Romea a Julie
dnes steré oči slzy prolévaly...
Ta tragika! Tak osud zdrtí je –
a oni se přec tolik milovali!

A nedostali se! ...

Ah, krutý je

k těm dámským citům Shakespeare zastaralý:
nuž nechť ten slavný pár zas ožije,
ať vidí se, čím by se byli stali!

Nechť vezmou se! Za roky dva, tři, čtyři
Julie ztloustne, Romeo jen hýří
a záletníci... dětí mají pět –

– Fuj! – čtenářko má, volá as tvůj ret?
A přec, mé dítě, v tomhle věci shoně
je tragika ta větší – však jen pro ně...

Sonet o bílém dravci

V houpací sesli letá sem a tam
a líně zírá v plochu jedné stěny;
ten tmavý zrak, jenž jindy blesk a plam,
je šedou nudou dneska přimhouřený.

Čtla román... zívla... starý, známý krám...
směš hloupostí... Duch vším je přesycený...
A přec je hladov – po čem, neví sám,
a pocit prázdna chví jí bezejmenný...

A zívá... vstane... k zrcadlu se staví
a protáhne se... výraz usmívavý
jí zachví na rtech...

Toho duši vem

– jak říká Ind – bůh na milost už jen,
kdo s tygrem setká se tak v žití svém,
když dravec znuděn je a přesycen!

Sonet z vlaku

Vlak prolet tunelem... Dozadu spěti
bokem svým zdá se stráž tmavá.
Naznak se válí tam pár bosých dětí,
jedno z nich čepicí mává...

Stráž letí dál a dál... Zakrslé sněti
stromku se zamihly... Kůzlata hravá
kmitla se na skále... Obloukem letí
vzad mochny, slzičky, zažloutlá tráva...

Stráž náhle skočí vzad... Mohutný vrch
zvedl se za tebou... V špičatou výš
- naivnost vesnické duše! -

kam jistě bije hrom za bouřných sprch,
ona tam mezi dvě zakrslé hruše
dá Krista z plechu na červený kříž!

Sonet na prastarý motiv

Mám jisté jméno mezi lidmi těmi,
jež čtení veršů dosud opíjí;
i talent prý – jak vždycky dozná se mi,
i když mě kritik jinak zabíjí.

Básnická sláva! Patřit ve své zemi
k národa chloubám, k oné legii,
jež vítězně jde věků přejemi,
kde bohů rod i králů pomíjí!

Náš praot, Homér, žebrák byl a slep
– tak fáma praví – možnost je tu blízká...
a mythus tím jen dojemnosti získá...

My děti jeho – ach, ten chléb, ten chléb! ...
Za pětku často dal bych slávu svou
a talent ten dal ještě náhradou!

Sonet z měsíční noci

Ty noci, kdy sen prchá skráním,
ty mrazivou mhou zhaleny,
k vražedným dumám, vzpomínáním
se zdají býti stvořeny.

Řád roků s trpkým odříkáním
a bídou, klamy sycený,
dny zhořklé zradou, vztekem, lkáním
a hloupou láskou zničeny

a zášť a ústrk, ponížení –
vše, vše ožije v tomhle bdění...
Když šedý den pak líně tluče

ti na okno a plaší stín, –
jej vítáš s krví plnou žluče
a s mozkiem, jenž je samý blín.

Sonet idylický o dušičkách

Toť svátek mrtvých; z divého dnů letu
je vyrvaný a hrobům věnovaný.

A na těch hrobech leží plno květů
a planou svíce... Hřbitov na vše strany

od rána pln. Je každý zadumaný,
a tichá modlitba mu plyne z retů...

I myslí vážně na ty žití rány
a na to, kdy sám as dá sbohem světu...

Pak k polednímu - rozhlíží se maně
a prohlíží si blízké hroby, květy,
líc spolubližních a jich toalety.

A odpoledne, kdy mha vstane šerá,
pomlouvá v kruhu bližních do večera
ty všechny, již tam tlí už v klidu Páně...

Zenonu Przesmyckému

Ty orgie, jež žijem v jizbě mé!
Kdy paní Hedva plní šálky čaje,
cigára plá, a my se noříme
v ty milované, nekonečné taje!

Poesis! Krása! ... Boje svádíme,
kde sofisma a vtip svou roli hraje;
ty, trochu klasik, chladný k vervě mé,
já, jakobín, jenž autoritám laje,

tak zápolíme. Že tím proudem řečí
z nás jeden druhého už nepřesvědčí,
to víme předem... K druhé třetí ranní

když spokojeně uleháme k spaní,
my ve vzpomínce na ten zápas čilý
jak Titus řeknem: Noc jsme neztratili...

Sonet z Alp

Byl barák to prostý, dřevěný,
jenž změněn byl na hospodu;
tam pili jsme mok temně červený,
byl vytlačen z letošních plodů.

Den celý mračen čereny
se táhly od východu
a na ty alpské hřebeny
stříkaly drobounce vodu.

Však zato večer byl třpyt a klid...
Hlubokou roklí bylo nám jít,
tam seděla Ozvěna lkavá.

A my tam stanuli na chvíli
a německé Echo to učili
řvát naší otčině: *Sláva!*

Sonet o dějinách sonetu

Vlastenci staří, již už dávno leží
pod deskou v klínu mohyly,
své staré znělky v potu, trudu, stěží
a nemotorně robili.

Kdož přišli potom, dvoje čtverospřeží
si rýmů nejdřív v papír vstavili,
však jak v ně práskli, rýmy běží, běží,
až pasažéra – jádro – ztratili.

A pozděj sonet byl jak výstřel z děla:
vyrazil kouř, a rána zaduněla,
zda ostře – slepě, – pro kouř nevíš už.

Moderní sonet nyní jest jak nůž,
vyletne z pochvy, v modro zahrává,
a když se tkne, do krve řezává.

Sonet v listopadu

Šeré ráno, šerý den,
nebe jako z oceli -
šeré světlo do oken
zří jak žebrák nesmělý.

Kotouč slunce zvetšlý
stranou mdle se leskne jen
jako plech, jenž pohozen
leží v chladném popeli.

Člověk s resignací zří,
jak se staví v šedý řad
to dnes, zítra, pozítří, -
nemá stesků, nemá tuch -
leda moci jak pár much
po ty dny kdes v koutku spát...

Sonet z vesnice

Pár bosých dětí jako běsi
před vraty statků šveholí.
Na trávu po návsi se věsí
prach hus a kachen. Z stodoly

zní tepy cepů. Za vsí kdesi
je echo hlučně hlaholí.
Ve zlatorudých barev směsi
sad každý tone. V topoly

u hřbitova pár vran teď sletlo.
Kouř z chalup padá ku zemi.
Jdeš ze vsi. Siné, truchlé světlo

chví dokola. A v šíři, v dáli
se nebe v posupný mrak halí
nad zoranými pláněmi.

Lvu N. Tolstému

Tak mníš, že nyní v žití vířném toku
jsi našel pevný bod. A voláš v svět
s tou zmrtevující resignací v oku:
Pryč se skepsí – a k slovům Krista zpět!

Jak, nazpět, nazpět? Tolik hrozných roků
je žito marně? ... Devatenáct set! ...
A přes ně zpět a líbat ránu v boku
s tou věrou dětství? Tam, v tom moři béd,

lze najít ostrov, kde je klid a štěstí?
V té přísné askesi a odříkání?
V zapření sebe, v truchlém umírání?

Když spasí víra, – proč už nepřenésti
přes kříž i krev dál odvážlivou nohu
až v slunný Olymp usmívavých bohů?

Sonet o Chocholouši

Už je tu filistr ten žvavý
v svém načechraném svrchníku,
jenž cop svůj špičkou vzhůru staví
dle předků svojich návyku.

S rodinou venku leto tráví
po sadech, polích, trávníku,
teď usměvavý, plný zdraví
se vrátil v město. Ze zvyku
ve hlučných ulicích rád dlívá,
rád pohovoří, rád se dívá
s rozšafným klidem v shon a chvat.

Všech výtržností však se straní,
lotrům se vyhne na setkání
a s šerem chodí moudře spat.

Sonet z listopadové půlnoci

Jen tramvaj řinčící
proběhla ulicí,
nějaký ospalec
kýval se v ní.

Skučící vítr rve
lamp světlo blikavé,
sklo chvilkou třesavě
do noci zní.

Ve výši chmurně pne
nebe se posupné –
teskno tu, pusto tu, příšerný cit,
jak by ta zem celá
už byla vymřelá,
jen ty s tou bolestí zůstals tu žít.

Sonet intimní

Odraná hruše v středu pustých lad,
jíž chladný vítr semo tamo hází...
Proč jen ten obraz dneska napořád
mi hlavou tane... Přijdou brzy mrazy,

šlehavý sních zřím vzduchem poletat
a místy se jak rubáše cár sází...
Ta hruše stojí v středu pustých lad
a vítr sněťmi semo tamo hází...

Ty mládí moje, mládí nevrátivé!
Ty žití moje, v němž už život svad!
Mé smutné dny, dny šeré, živořivé! ...

Jak sních ten šlehá! Jak se hustě sází!
Ta hruše zdraná v středu pustých lad,
jíž chladný vítr semo tamo hází! ...

Sonet-podobizna

Teď o ni srdce s rozumem se hádá,
a každý z nich vítězí na chvíli:
na zimu žití rozum myslit žádá,
však srdce chce mít jarní idyly.

A mezi nimi ona sem tam padá:
modlí se, pak čte román unylý,
v hrob touží, pak se rázem v dumy vpřádá
o vášních, které by ji opily.

Můj říjen tady – hlasem neklidnějším
ti říká – zatím člověk vždy ji vidí
na líci s pudrem, v šatě nejmódnějším.

Noc propláče – pak hned jak děvče sní.
Podzimku astry z duše nenávidí
a je v něm vždy jak vosa nervosní.

Sonet o západu slunce v listopadu

Bezútěšná mlčí
pláň svůj pohled k nebi věsí...
V mrazivých mlh směsici
dopadlo teď slunce kdesi.

Ticho... Náhle podnebesí
rudne... rudne... Kouřící
krev svou lije v oblak směsi
slunce skonávající...

V těžkém letu na vše strany
pátrajíce hlavou svou,
k západu se nesou vrány,
snad tou krví oklamány
z hnízd svých v rudou výheň jdou
za domnělou mrtvolou...

* * *

Slaměný klobouk vsazen na vlas tmavý,
zpod něho zří dvě hnědých plamenů –
Kolikrát za den tak se před mě staví,
kolikrát za den na ni vzpomenu!

Co ještě dnes chce zrak ten vyčítavý,
co chce ten zbytek mojich jarních snů?
Vzpomínky? Má je. Žel? Žel ten mě tráví,
že moh už splatit vinu dávných dnů...

Chce mstít se? Zač? A chceš-li, viz ty řádky:
já klidu nemám, štěstí přízrak sladký
mě minul. Žití mé jen smrt je pomalá.

Jsem bědný, roztrpčen, a hůř a dneska víc,
než kdyžs mi soucitně tam hladívala líc
a tiskla hlavu mou, v mé vlasy plakala...

Sonet podzimního večera

Na posněženou zemi splývá
tma mrazivého prosince;
jde noc k nám šílená a divá,
jak uprchla by z blázince.

Hřmí do oken a v kamnech zpívá
a skáče, píská lehýnce
a hned je zase zádumčivá
jak při podivné vzpomínce.

A zase zuří, lká a svistí
a trhá slední suché listí,
kde jaké chví se na sněti...

Pak stená... a hlas ten se chvěje,
teď víš: ta chudinka si přeje
pár fial už zas viděti...

Sonet o staré bolesti

Ach, často, často člověk vzpomínává,
když půle žití zapadla už v stíny...
A nevím, co se všechno jiným zdává, –
já vím, že mám vždy jenom pocit špíny.

Jak bych byl vstoup, když doba dětství smavá
mi uprchla, v střed rmutné kalužiny,
a jdu a jdu, a špína neustává
mi stříkat v líc – ne, nemám pocit jiný...

Co těšilo mě, co jsem rád kdy míval,
več věřil jsem a všechno, co jsem ctíval,
ideje, lidé – na všem je ta špína...

Mé vzpomínky! ... a přítomných dnů řadu,
jež plyne chladná, omrzelá, líná,
v bezesných nocích potichu k nim kladu...

Sonet kosmický

Vy ponížení, žitím šlapaní,
otroci bídní, lidstva páriové,
kdož nemáte než plané doufání, -
nechť sonet tento vpijí vaši rtové:

Čas přijde, že kdes v kosmu ústraní
zem rozpadne se v prášky atomové
a slunce v popel: směs ta uhání
etherem bezdným v končiny kams nové.

A potom zas ta tvůrčí síla něčí
atomy prochví... budou splývat spolu
a růsti, růsti v nových světů řad -

Pak váš snad prach mít bude cenu větší
než všech těch velkých šťastných v zemském dolu -
Než i tam visí přitom slůvko: snad...

Sonet didaktický

Je slušno, bychom dali hrstku klasů
do spousty bezcenného plevele –
Můj synu, měj k mým slovům zřetele
a nenechej jich zajít bez ohlasu:

– Já věřím, že po době setmělé
nám velké jitro svitne plné jasu,
že lidstvo bude ctíti Dobro, Krásu
a Ctnost a Pravdu –

Hledíš nesměle

ty na mne? Synu, už jsou lidé tací;
těch čtvero řádek – ovšem v variaci –
na všecko přilep, co chceš napsati,

a budeš rázem poet znamenitý,
zářivý prorok, věstec humanity,
jenž doufá sám a učí doufati.

Sonet o slávě

Jak jása Vídeň! Kéž by tyto davy
Grillparzer kyselý moh zhlednout nyní,
kéž dnes by ožil Mozart usmívavý
a zřel to nadšení! Kéž všichni jiní,

jimž touhou po uznání vadly hlavy
a hořkla krev zde! ... V palácové síni,
v buržoů domech, ve výkladní skříni,
ve sloupcích novin – jeden hymnus slávy

A jak by ne? Vždyť favorit ten Vídně,
syn Esperance z otce Caldina
Espoir, hřebec sametově skvělý,

dnes při závodech prvou cenu klidně
zas sebral, a přec o ni také jeli
vítězi z Pešti, ba i z Berlína!

Sonet o minulosti

Tradice sešlé, pravdy zšedivělé
a prázdné zvyky, vetchých zásad sklad,
studené formy, řády ztrouchnivělé
a otravných lží celý řad –

dědictví pěkné s vážnou dumou v čele
jsme přejali a zdaří se nám snad
– ne-li je zmnožit – aspoň takto cele
potomkům věrně zachovat.

Z té mrtvoly, jež slově minulostí,
tak sajem stále svoje živoření,
jdem k předu s hlavou otočenou vzad.

A náležíme jí od narození
a její budem navždy do věčnosti,
ba, nebylo by třeba umírat.

Sonet-recept pro získání zvučného jména

Nač ještě psát cos? Už jsou otřískány
ty slasti lásky, vzdechy, bolesti,
pohádky srdcí, sudby kruté rány,
šedivé mythy, lidské neštěstí.

Psát hádky s bohem? Kreslit v bílé blány
svit jitra, les, jímž vánek šelestí?
I tady vždy ti kývá z jedné strany
ben Akiba, muž čestné pověsti. –

Nervi si vlasy. Je-li, druhu milý,
v tvých prstech psavost, třeba mozek prázdný,
rač dobrou radu mou si pamatovat:

posad' se na trůn, vezmi papír bílý
a začni pěkně všechny tyhle blázny,
kdož ještě píší, shůry kritisovat.

Sonet melancholický

Kdys o svých příštích podzimcích jsem snil
– ach, mladost ráda o budoucnu snívá –
že bude řetěz blažených to chvil,
máj věčný v duši, kde si láska zpívá.

A jak to každé snění odjakživa
se nevyplní, – i můj los to byl...
Jde za jeseň jeseň zimomřívá,
a všechny stejné... Zbývá jeden cíl

a jedno snění. Přejdou roky snad
a přejdou psoty, přejdou trpké chvíle
a přijde zima... V lenošce se hřát

u kamen budu... Babkou čtveračivou
má žena bude... as mou dcerou divou
mé budou čítat vlasy šedé, zbylé...

Sonet o peripetii v životě

Dřív nebo pozděj – ale jednou v žití
ta chvíle přijde: padne odkuds rána,
je netušená, nikdy nečekána,
a pod ní se tvůj celý život zřítí.

Ta nezabíjí – ale horší býti
smrt nemůže: je duše rozedrána
a zlomena, a zní v ní věčná hrana,
jí nelze neslyšet, ne utišiti.

Ty žiješ dál sic – se staženým retem
z těch trosek žiješ; při té hrozně práci
jsi tich – to že už k vzteku není síly –

Tak, troska sám jsa, vlečeš se tím světem –
a bídu tuto spolubližní milí
svým eufemismem zovou resignací.

Sonet sarkastický

Po letech jednou (optimista pěl)
kdes člověk vyoře meč zrezavělý,
a nad tím mečem vzdychne jeho ret:
Tož tím se lidé kdysi zabíjeli! ... -

- Ó za pár roků (jsem dnes já zas čet,
psal optimist tou věrou rozechvělý)
pták bude stavět hnízdo v jícnu děl
kdes v koutě ráje, jímž svět bude celý. -

Ta první věta stará je sto let.
Ta druhá z dneška. Obohatí obě
optimistickou frazeologii.

Od mečů k dělům zatím přešel svět
a doufá, že už stroje zrobí sobě,
jež za minutu ran sto dvacet šijí...

Sonet o kulturním člověku

Teď se svou kulturou a se svou poesíí
a s plody přísných věd a velkých teorií,
krev v žilách uvadlou a nervy ztrhané,
v dny příští hledíme a strach nám mrazí šíji:

Vzduch mrtvý leží kol: co odtud nastane?
Ze země chvílemi vzdech těžký zavane.
Čas bouřný valí se a mračna obzor kryjí.
Co přijde, stihne nás sesláblé, bezbranné...

Ach, dávný praot náš, ježž vzpomínáme stydně,
jenž lesem polonah a nivou těkal klidně,
jenž v pěsti třímál kyj, spal kdesi ve skrejši,
jed maso syrové, ba teplou krev i píval,
měl divý vlas i vous a zle se ve svět díval, –
ten praot barbarský byl přec jen šťastnější...

Sonet pro přítele

Můj drahý, věř mi, vidím každým dnem,
jak bezcennou je veršovníků práce,
a věř, že cítím odpor v nitru svém
ku každé cizí i své vlastní řádce.

Táž slova... tytéž věci... a též hladce
ti papouškuje každý mrštným rtem,
a tak – bych shrnul všecko v řádku krátce:
dnes verše jsou už anachronismem.

A bůhví proč – snad doba je tu vinna,
snad lidská řeč, jež mohla by být jiná,
a hlemýždím jen leze vývojem –

Však jisto je, že pěstovat moh kdysi
jsem módní folklór, vtipné cestopisy,
dnes užil bych své slávy s pokojem...

Sonet časový

Za Pravdou, za Pravdou! dnes heslo naše je,
dnes Pravda všude jest jen zvěří štvanou...
My za ní honíme se plni naděje -
a ona s námi hraje schovávanou.

Tu vane její dech - tu kmitnou kročeje,
my za ní - ona jen se schýlí stranou,
hávu kus nám v dlaň chvílkou se zachvěje,
a ona jen se směje: v neshledanou!

A snad to dobře tak... a pro ni dojistá...
Ach, ona dobře zná ten velký, lidský vtip!
Když urvat nechá si jen roucha svého cíp, -
jej lotrů, kramářů rve rota nečistá,
zfalšuje, přebarví a chlubně křičící
jím napaluje lid po krámech v ulici...

Sonet nihilistický

Já vím, že nevím nic! Čest tomu, jenž to prál
a větou jedinou chyt celou moudrost žití...

Ba, není báze zde, na níž bys pevně stál
a klidně patřit moh na časů vlnobití!

Co pravd tu bylo už s pevností žulných skal,
co zásad, názorů! A vše to vždy se zřítí
jak písek. Lidstvo jím se vleče dál a dál
a novou skálu chce zas někde postavití.

Už nohy klesají a do písku se boří,
jen ruce hořečněj ty nové valy tvoří,
zrak zemdlen touhou je po klidném zátiší...

Číš vzhůru, přátelé! My, kdož vše popíráme
a hořký úsměšek z těch marných tuch dnes máme, -
jsme pravdě největší snad přec jen nejbližší!

Sonet o sobě

Šik – tábor – škola a jak dál to znovu
ti naši soudci v republice krásy,
kde pro ta slova seriousně rvou
si jména, čest i spore svoje vlasy,

mně cizí je. Jdu jenom cestou svou,
mé vědomí mi soudcem pro vše časy
a lhostejno mi, zda za stopou mou
hřmí potlesk chas a letí laury masy.

Jsem ve všem atom doby svojí.
Co jí vře též hrudí mojí,
co v hrudi mé, tím verše zní.

Chvílemi klnu bídě její,
chvílemi se jí hořce směji
a vždycky, vždycky trpím s ní...

Sonet-epilog

Jak člověk slušný, autor zdvořilý,
můj čtenáři, před touto zimou lednou
se loučím s tebou! (Zimu prožili
jsme již, však jsem to také popsal jednou.)

A jestli moje verše zvířily
v tvém nitru stesk a bolest bezprostřednou, –
pak tisknu ruku ti... my platili
as stejně cenu živoření bědnou.

Však jestli klidněs desky jejich sklopil,
nic necítil a pranic nepochopil, –
pak skoň sluch k hlasu mému věštčímu:

Jsi šťastný tvor a nevyboč z té dráhy,
plať daně, střídme jez a spat choď záhy
a teplý oděv kup si na zimu!

Josef Svatopluk Machar
Čtyři knihy sonetů

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 6. 3. 2015

ISBN 978-80-85041-44-6 (pdf)